

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Skapandet av "den andre"

En kvalitativ undersökning av
hur muslimer framställs i det
offentliga rummet

Constructing "the other"

A qualitative study of how Muslims are produced in the public domain

Mikaela Jonsdotter

Termin: VT 2013

Kurs: RKS310 Uppsatskurs, 15 hp

Nivå: Kandidat, interdisciplinärt arbete
inom lärarutbildningen

Handledare: Daniel Enstedt

Abstract

Bachelor essay

Title: Constructing "the other" - A qualitative study of how Muslims are produced in the public domain

Author: Mikaela Jonsdotter

Semester and year: VT - 2013

Department: Department of Religion

Supervisor: Daniel Enstedt

Examiner: X

Keywords: Muslim, constructing "the other", stereotype, Sweden, Rosengård, Omar Mustafa, Gun Holmertz.

This essay aims to determine how Muslims are produced in the public domain in Swedish contemporary time. My study is based on three different materials; *Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö* investigating Islamist radicalism and extremism in Rosengård, articles on Omar Mustafa and his resignation from the Social Democratic Party and Gun Holmertz article *Islamismen får allt större fäste i Hjällbo* and the following debate.

The method used is discourse analysis as the purpose of the study is to examine how Muslims are produced within the prevailing discourse. Theoretical points have been Postcolonial theory, Orientalism, Islamophobia and "us" and "them".

The results of the study confirm the results of earlier studies, namely that Muslims are not produced in a beneficial way. Consistently for all materials is how Muslims are produced in a homogenizing way but also that Muslims are not allowed to represent themselves. The stereotype of a Muslim is that he is violent and oppressive of women, and that the Muslim women are oppressed. Muslims are also often represented, they are not given the opportunity to speak for themselves, resulting in Muslims themselves must never speak about their own position. Muslims are portrayed as "the other", those who are very different from "us".

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1. Syfte och frågeställning.....	4
1.2. Användandet av begreppet muslim.....	4
2. Material och avgränsningar.....	5
2.1. Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö.....	5
2.2. Mediarapporteringen kring Omar Mustafa och hans avgång från socialdemokratiska partistyrelsen.....	5
2.3. Gun Holmertz artikel Islamismen får allt större fäste i Hjällbo och debatten kring den.....	5
3. Teoretiska utgångspunkter.....	6
3.1. Postkolonial teori.....	7
3.2. Orientalism.....	8
3.3. Islamofobi.....	10
3.4. ”Vi” och ”dom”.....	11
4. Metod.....	12
5. Tidigare forskning.....	15
6. Resultat och analys.....	17
6.1. Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö.....	17
6.1.1. Hur representeras muslimer.....	17
6.1.2. Hur framställs muslimer.....	19
6.1.3. Vilka attribut tillskrivs muslimer.....	22
6.1.4. Hur beskrivs muslimers mötesplatser.....	25
6.2. Mediarapporteringen kring Omar Mustafa och hans avgång från socialdemokratiska partistyrelsen.....	26
6.2.1. Hur representeras muslimer.....	26
6.2.2. Hur framställs muslimer.....	27
6.2.3. Vilka attribut tillskrivs muslimer.....	30
6.2.4. Hur beskrivs muslimers mötesplatser.....	31
6.3. Gun Holmertz artikel Islamismen får allt större fäste i Hjällbo och debatten kring den.....	32
6.3.1. Hur representeras muslimer.....	32
6.3.2. Hur framställs muslimer.....	34
6.3.3. Vilka attribut tillskrivs muslimer.....	35
6.3.4. Hur beskrivs muslimers mötesplatser.....	36
7. Avslutande diskussion.....	38
8. Vilken roll har skolan i att motverka islamofobi?.....	40
9. Litteraturförteckning.....	43
9.1. Primärlitteratur.....	43
9.2. Sekundärlitteratur.....	43
9.2.1. Internet.....	45

1. Inledning

Inte allt för sällan kan vi läsa om muslimer och hur de är. Mattias Gardell skriver i sin bok *Islamofobi* att det i dagens Sverige och Europa finns ett ständigt prat just om ”hur muslimer är”. Hur ser denna bild av muslimer då ut? Gardell menar att nio av tio nyheter rörande islam och muslimer är av negativ art.¹ Många människor idag ser, möter och förstår sin omvärld genom dagsnyheter. Nyhetsjournalistiken idag präglas av att den går snabbt att framställa, och ska gå ännu snabbare att ta till sig. Detta resulterar i en mycket rutiniserad arbetsprocess där nyhetstexterna ofta skapas med hjälp av tillskurna schabloner.² Berättartekniker såsom polarisering och stereotypisering används för att öka nyhetens attraktionsvärde. Så frågan jag ställer mig är just hur muslimer *är* i mitt material. Denna uppsats ämnar således undersöka hur muslimer framställs i det offentliga rummet i svensk nutid. Mitt material utgörs av två olika nyhetshändelser och debatten kring dessa och en lägesrapport över Rosengård undersökande islamistisk radikaliserings och extremism.

1.1. Syfte och frågeställning

Uppsatsen har till syfte att undersöka hur muslimer framställs i tre olika material: Rapporten *Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö*, medierapporteringen kring Omar Mustafa och hans avgång från socialdemokratiska partistyrelsen och Gun Holmertz artikel *Islamismen får allt större fäste i Hjällbo* och debatten kring den. Min frågeställning lyder som följer:

- På vilket sätt framställs islam och muslimer i valt material?

1.2. Användandet av begreppet muslim

Jag inser att användandet av ordet ”muslim” i denna uppsats kan te sig motsägelsefullt då syftet med uppsatsen just är att undersöka hur muslimer framställs. Eftersom muslimer inte är en homogen grupp med gemensamma tankar och värderingar blir begreppet muslim problematiskt då begreppet i sig homogeniserar. Dock finns det inget sätt för mig att komma runt detta då skribenterna och författarna till valt material som oftast pratar om muslimer som en homogen grupp. Dock vill jag påpeka att jag är medveten om att muslimer består av

¹ Mattias Gardell, *Islamofobi* (Stockholm 2011) s. 98.

² Ylva Brune, *Stereotyper i förvandling. Svensk nyhetsjournalistik om invandrare och flyktingar*, Utrikesdepartementet, Enheten för Mellanöstern och Nordafrika, MENA-projektet (2000) E-resurs s. 7.

många nationaliteter med olika kulturer och inriktningar och olika grad av religiositet.

2. Material och avgränsningar

Då min ambition är att undersöka hur muslimer och islam framställs i det svenska offentliga rummet är det också av intresse att undersöka texter med någon politisk anknytning, därav har jag valt följande texter:

2.1. Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö

Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö är en rapport skriven av Magnus Ranstorp och Josefine Dos Santos år 2009. Rapporten är ett beställningsuppdrag från regeringen år 2007 och syftet var att skapa en översikt på hur läget i Malmö, mer specifikt Rosengård, ser ut vad gäller islamistisk radikaliserings och extremism, och förslag på hur dessa skulle förebyggas.³ Dock bör påpekas att rapporten fått mycket kritik och av många ej anses vara vetenskaplig, bland annat av Leif Stenberg, Anders Ackfeldt och Dan-Erik Andersson.⁴

2.2. Mediarapporteringen kring Omar Mustafa och hans avgång från socialdemokratiska partistyrelsen

Jag har valt ut fyra artiklar som kretsar kring Omar Mustafa och hans avgång från socialdemokratiska partistyrelsen våren 2013, och de diskussioner som uppkommit efteråt. En artikel där Omar Mustafa svarar på den kritik han fått och tre andra där olika personer uttalar sig om Omar Mustafa, hans eventuella trosuppfattning, värdegrund, värderingar och vad de tycker om hans avgång från Socialdemokraternas partistyrelse. Följande artiklar har valts ut: 1. *Omar Mustafas svar på kritiken* skriven av Omar Mustafa, före detta suppleant i Socialdemokraternas partistyrelse och ordförande i Islamiska förbundet 2. *Omar Mustafa, du glömde ett par saker i ditt brev...* skriven av Monica Gunne, skribent på Aftonbladet 3. *Obegripligt naiv syn på islamism* skriven av Anna-Lena Lodenius, författare och skribent på Aftonbladet 4. *Omar Mustafa är inte en vanlig muslim* skriven av Dilsa Demirbag-Sten, författare och skribent på Dagens Nyheter.

3 Magnus Ranstorp och Josefine Dos Santos, *Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesrapport från Malmö* Centrum för Asymmetriska Hot och TerrorsimStudier (CATS) 2009 s. 3.

4 <http://www.sydsvenskan.se/opinion/aktuella-frigor/kallmaterialet-forstordes/>, hämtad den 7/6 – 2013.

2.3. Gun Holmertz artikel *Islamismen får allt större fäste i Hjällbo* och debatten kring den.

Jag har valt ut fem artiklar som kretsar kring Gun Holmertz artikel *Islamismen får allt större fäste i Hjällbo* i Göteborgs-Posten den 18/6-2012. Holmertz diskuterar och problematiserar den rådande situationen i Hjällbo vad gäller det dåliga förberedandet för kommande invandring och islamism. Följande artiklar har valts ut: 1. *Islamismen får allt större fäste i Hjällbo* skriven av Gun Holmertz, verksamhetsansvarig på den katolska hjälporganisationen Caritas i Hjällbo och nämndeman i vänsterpartiet, 2. *Onyanserad kritik av läget i Hjällbo* skriven av Göran Larsson och Simon Sorgenfrei, professor respektive doktorand i religionsvetenskap, 3. *Märkligt försvar av islamismen* skriven av Lars Åberg, författare och skribent på Göteborgs-Posten, 4. *Allt är lugnt i Hjällbo* skriven av Sanna Rayman, skribent på SvD, 5. *Näst intill obefintlig integration av somalier* skriven av Gun Holmertz.

Jag har valt att begränsa mig till Sveriges nutida debatt och anser att valt material passar just min undersökning bäst. Självfallet finns det många andra artiklar och rapporter som kunnat användas och viktigt att påpeka är att min studie inte på något sätt är heltäckande vad gäller hur muslimer framställs i det offentliga rummet i Sverige. Jag har fått begränsa mitt materialval på grund av att ämnet både är stort men också högst aktuellt, inte bara i Sverige utan även i resten av Europa, och det finns en uppsjö av artiklar och rapporter som behandlar ämnet. Exempelvis hade det varit intressant att studera Anders Behring Breiviks manifest där han, ur ett högerextremistisk perspektiv, redogör för hans syn på muslimer och islam. Jag är således medveten om att ämnet är stort och sträcker sig långt utanför Sverige. I och med att detta är en kvalitativ studie vill jag även påpeka att jag inte kan uttala mig om hur muslimer framställs i det offentliga rummet rent generellt, detta är helt enkelt inte min ambition.

Jag kommer att analysera varje material för sig med hjälp av fyra olika teman: 1. Hur representeras muslimer 2. Hur framställs muslimer 3. Vilka attribut tillskrivs muslimer 4. Hur beskrivs muslimers mötesplatser (ex kulturföreningar och moskéer). Jag har valt dessa underrubriker då jag finner att dessa knyter väl an till min frågeställning, valda teoretiska utgångspunkter och vald metod. Temat *hur framställs muslimer* är som frågeställningen visar mitt övergripande tema. Dock vill jag ha det som ett enskilt tema, dels för att synliggöra det och de andra temana men också för att jag anser att alla temana tillsammans

bör kunna svara på min frågeställning på ett tillfredsställande sätt.

Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö skiljer sig från de övriga två på så sätt att det inte är en samling artiklar utan en sammanhängande rapport. Dock är mitt syfte att titta på vilket sätt muslimer framställs i det offentliga rummet och då anser jag att detta material passar väl in. Det finns många artiklar som behandlar Omar Mustafas avgång och även debatten kring Gun Holmertz artikel. Att just ovanstående artiklar valts ut för analys beror på att jag finner dess innehåll intressanta för min analys.

3. Teoretiska utgångspunkter

För att undersöka vald frågeställning anser jag postkolonial teori, orientalism och islamofobi vara bäst lämpade. Även en redogörelse av ”vi” och ”dom” anser jag vara nödvändig för att visa på att skapandet utav ”den andre” inte är nytt, utan tvärtom funnits länge. Nedan följer en redogörelse och motivering för valda teoretiska utgångspunkter.

3.1. Postkolonial teori

Postkoloniala studier är ett forskningsfält som uppmärksammar hur samtiden är influerad av det koloniala arvet och den antikoloniala kampen. Ett av det postkoloniala studiets centrala undersökningsområden är att beskriva effekterna av denna historiska erfarenhet.⁵ Postkolonial teori kan således sägas beteckna en rad frågeställningar som behandlar förhållandet mellan imperialism⁶ och kultur. Teorierna är starkt påverkade av poststrukturalismen som lägger stor vikt vid språkets betydelse för skapandet och bevarandet av makt. Den franske lingvisten Ferdinand Saussure menade att:

[s]pråket måste förstås som ett system av tecken och ord som ges mening genom implicita och explicita relationer av skillnader och kontraster. Språket ses som strukturerat kring binära oppositioner, som man/kvinna, vit/svart, förnuft/känsla, normal/onormalt etc. (...) Det är således skillnaden som alstrar betydelser. Detta innebär att begrepp som presenteras som antiteser egentligen är beroende av varandra. (...) En del i oppositionen är dominerande – den ges företräde över den andra, som ses svagare och beroende av den första. (...) Binära oppositioner är således verksamma i skapandet och upprätthållandet av sociala hierarkier.⁷

Motsatspar skapar helt enkelt en social maktrelation (begreppet *vi och dom/den andre* är ett

5 Mikela Lundahl ”Förord Postkoloniala studier, konst och representation” i *Postkoloniala studier*, skriftserien Kairos nr 7 (Stockholm 2002) s. 15

6 Imperialism handlar främst om europeiska nationers strävan efter att bygga upp koloniala imperier.

7 Catharina Ericsson, Maria Eriksson Baaz och Håkan Thörn ”Den postkoloniala paradoxen, rasismen och 'det mångkulturella samhället'. En introduktion till postkolonial teori” i *Globaliseringens kulturer*, red. Håkan Thörn (Nora 1999) s. 18ff.

typexempel på ett sådant motsatspar som jag återkommer till senare i teoriavsnittet).

Poststrukturalismen är en ideologikritisk teori vilken syftar till att fokusera ”de dominerande teoriernas och empiriska praktikernas undertryckande och osynliggörande av väsentliga aspekter av den verklighet som de gör anspråk på att representera”⁸ och förhållandet mellan makt och kunskap ligger i fokus. Det postkoloniala fältet i sin tur belyser hur Väst har utövat sin makt över Öst genom kunskap. Kunskap Europa skaffat sig genom att forskare, vetenskapsmän, missionärer, handelsmän och soldater kunnat vara där och på så sätt kunnat upptäcka Orienten utifrån ett västerländskt perspektiv.⁹ På så sätt hänger Europas historia tätt ihop med världshistorien. Europa ses många gånger som enbart skaparen utav humanismen, demokratin och de mänskliga rättigheterna och på så sätt döljs den minst lika sanna och samtida historia som visar ett Europa som erövrade en stor del av den utomeuropeiska världen och förslavade folken där.¹⁰ Mikela Lundahl menar att:

[p]ostkoloniala studier söker visa på samband som kolonial och neokolonial retorik döljer. Postkolonial teori hjälper oss att visa hur olika talakter passar in i gamla koloniala mönster, och att de därmed aktiverar stereotyper och fördomar som man inte uttalar eller kanske inte ens uppfattar. Som när man i samband med konflikter mellan parter i Västerlandet respektive i tredje världen använder kategorier som civiliserad och ociviliserad, ond och god. På så sätt skapas dimridåer och Västerlandets ansvar och inblandning i hur världsordningen ser ut osynliggörs.¹¹

I och med detta ses det koloniala som det normala och världsordningen bevaras som den är: ”[d]et handlar inte om att *någon* skapar dessa retoriker eller ideologier, utan om att de *verkar* och fungerar på ett sätt som bidrar till att bevara hegemonin”.¹² En hegemoni som är högst levande idag, och utifrån det postkoloniala fältet är således kolonialismen inte något som endast tillhör det förflutna utan något som i hög grad fortfarande påverkar och präglar världen.¹³ Det finns således inom den västerländska humanismen ett idéarv som på många sätt är av rasistisk art och som än idag genererar diskriminering och utanförskap, och som vi senare ska se leder till att skapa skillnader mellan ”vi” och ”dom” och på så sätt bevara detta motsatspar. Denna tes kommer att ligga till grund för stora delar av min studie.

8 Ericsson, Eriksson Baaz och Thörn s. 18ff.

9 Edward W. Said, *Orientalism* (Stockholm 2004) s. 71.

10 Lundahl s. 17ff.

11 Lundahl s. 18.

12 Lundahl s. 18.

13 Ericsson, Eriksson Baaz och Thörn s. 16.

3.2. Orientalism

Inom den postkoloniala forskningen ses Edward W. Saids verk *Orientalism* som en grundpelare. I boken beskriver och analyserar han ingående orientalismen som fenomen, hur och varför den skapats. Said studerar utförligt hur bilden av den stereotypa araben uppstått och utvecklats fram till idag (läs 1978).

Då syftet är att se hur muslimer framställs i det offentliga rummet ser jag det som nödvändigt att definiera och skilja begreppen *fördom* och *stereotyp*. Jag anser att Elliot Aronsons definition lämpar sig bäst för min undersökning. Aronson definierar fördom som en fientlig eller negativ inställning till en urskiljbar grupp baserat på generaliseringar som härrör från felaktig eller ofullständig information. Att stereotypisera är att tilldela identiska egenskaper till någon person i en grupp, oavsett den faktiska variationen bland medlemmarna i denna grupp.¹⁴

Said undersöker på vilket sätt den stereotypa bilden av araben har satt sin prägel på den västerländska journalistiken, litteraturen och forskningen om araber och på så sätt skapat förhållandet mellan Öst och Väst, och även skapandet av Orienten och Occidenten som Said menar är människors verk både som kulturella och geografiska enheter.¹⁵ Said definierar kortfattat orientalismen som följer:

[o]m man tar slutet av sjuttonhundratalet som mycket ungefärlig utgångspunkt kan orientalismen diskuteras och analyseras som den samfälliga institution som användes för att hantera Orienten – hantera den genom att göra yttranden om den, auktorisera synpunkter på den, beskriva den undervisa om den, kolonisera den, härska över den – kort sagt orientalismen som ett Västerlandets sätt att dominera, omstrukturera och utöva myndighet över Orienten.¹⁶

Enligt Said är dock inte Orienten enbart en föreställning och menar att man inte ska tro att orientalismens struktur enbart är just en struktur bestående av myter och lögnerna som, om sanningen om den kom fram, skulle försvinna. Said menar att orientalismen inte ska ses som en europeisk fantasi om Orienten utan som en ”skapad massa av teori och praktik i vilken det i generationer gjorts avsevärda materiella investeringar”.¹⁷ Utifrån denna skapade massa växte en orientalisk värld fram ”först i enlighet med allmänna idéer om vem eller vad som var orientalisk eller orientaliskt och därefter enligt en detaljerad logik som inte på vanligt

14 Elliot Aronson, *The Social Animal* (New York 2003) s. 305-307.

15 Said s. 68.

16 Ibid s. 66ff.

17 Ibid s. 70.

enkelt sätt styrdes av den empiriska verkligheten utan av en hel uppsättning önsknings-, förträngnings-, satsnings- och projektions”.¹⁸ Således är orientalism inte en objektiv bild av Orienten utan Västerlandets syn på Orienten och på så vis kommer orientalismen mer att handla om Occidenten och vad den blir i jämförelse med Orienten. Denna studie utgår i mångt och mycket från just detta; hur den västerländska identiteten skapas och definieras genom sin motsats och följaktligen hur väst genom detta skildrar öst, mer specifikt muslimer. Said menar att orientalismens förutsättning alltid är utanförskapet då det alltid är orientalisterna som talar *för* Orienten, då Väst ser det som en självklarhet att om Orienten hade kunnat presenterat sig själva hade den gjort det.¹⁹ Orienten blir Occidentens motsats genom att framställas som Europas motidé och motsatta personlighet, Orienten – Occidenten blir således ett typiskt motsatspar som kan översättas med begreppet ”vi och dom”.

3.3. Islamofobi

Jag har valt att utgå ifrån Mattias Gardells definition av islamofobi som jag anser vara konkret och koncis. Gardell menar att islamofobi är

socialt reproducerande fördomar om och aversioner mot islam och muslimer, samt handlingar och praktiker som angriper, exkluderar eller diskriminerar människor på basis av att de är eller antas vara muslimer och associeras till islam.²⁰

Detta är som visats inget nytt. Orienten har som ovan visats framställts som något främmande och som Västerlandets motsats, och detta gäller så även Islam. Islam sågs som en dålig och falsk version av Kristendomen varpå Muhammed blev sinnebilden för det syndiga.²¹ I och med detta sågs också Orienten och dess folk som det felaktiga och Europa ansåg att Orienten i grund och botten var en dålig kopia av Västerlandet.²² Mohammed sågs som den falske profeten och han tilldelades egenskaper som slug, illistig, lögnaktig, svekfull och falsk. I medeltida berättelser påstås att han var i tjänst hos djävulen.²³ Muslimer framställdes ofta som Muhammaddyrkare, röda djävlar med horn, hundar, monster, blodtörstiga våldsverkare och människoätande varulvar i den medeltida konsten och Gardell menar att de beskrivningar och bilder av muslimer och islam som skapats under medeltiden

18 Ibid s. 72.

19 Ibid s. 88ff.

20 Gardell s. 17.

21 Said s. 136.

22 Ibid s. 141.

23 Gardell s. 55.

och tidigmodern tid skulle, i mer eller mindre omgjord form, föras vidare, byggas på och populariseras. Detta i och med den kunskapsproduktion som de europeiska stormakternas koloniala expansion möjliggjorde och Gardell menar vidare att den kunskap vi idag har om muslimer och islam inte kan förstås utan att se till den maktrelation mellan kunskapsproducent och kunskapsobjekt som skapats i och med den koloniala världsordningen. Väst har således en bestämd syn på hur muslimer *är* och talar om "dem" därefter: muslimer *är* våldsamma, muslimer *är* kvinnoförtryckare, muslimer *är* terrorister osv.²⁴ Gardell menar att

[i]slamofobi utgår från ett essentialistisk skillnadstänkande som framställer religion och kultur som väl avgränsade monolitiska enheter som utövar ett bestämmande inflytande över hur de människor som associeras till denna kultur eller religion tänker och handlar, hur de "är" som människor. Sålunda blir det möjligt att tala om ett bestämt och oföränderligt muslimskt vara, vilket aktualiseras varje gång vi hör berättelser om "hur muslimer är".²⁵

I och med detta kan islamofobi ses som en slags diskurs, en slags skapad kunskap som påverkar det sätt vi ser på och talar om islam och muslimer.

Gardell har fått en del kritik för att se islamofobi överallt i samhället. Håkan Lindgren, skribent på Göteborgs-Posten, menar att "Mattias Gardell har två ögon. Det ena ögat använder han när han skriver om islam. Det andra ögat använder han när han skriver om Väst. Det första ögat ser bara individer, det andra ser bara strukturer".²⁶ Lindgren menar att inget av synsätten i sig är felaktigt, dock anser han att Gardells retorik blir problematisk i och med det sätt han växlar mellan dem. Jag lutar mig tungt emot Gardells och hans bok *Islamofobi*, dock är jag medveten om den kritik han fått och har detta i åtanke.

3.4. "Vi" och "dom"

Västs syn på Öst är djupt rotad och jämförelsen "vi" och "dom" är inte ny. Öst har under lång tid varit Västs motsats och motsatspar, begreppet "vi" är beroende av begreppet "dom" för att skapa någon mening och det är tydligt att det förstnämnda begreppet är dominerande det sistnämnda. Även fast koloniala perspektiv fortfarande påverkar vår samtid skiljer sig den nutida islamofobin väsentligt på vissa grunder. Gardell menar att det hänger samman med "förändrade politiska kontexter och viktigare förskjutningar i våra normerande

24 Gardell s. 9.

25 Gardell s. 17.

26 <http://www.gp.se/kulturnoje/1.564766-mattias-gardells-ohederliga-retorik>, hämtad den 13/5 - 2013

sanningsregimer”.²⁷ Idag jämför eller pratar vi inte om olika *raser*, idag använder vi termer såsom *kultur*, *religion* och *värde* vilket Gardell kallar för en ”rasism utan raser”.²⁸ Det pratas om ”kulturkrockar” och ”religionskonflikter” som om dessa hade mänskliga egenskaper. Detta blir i sin tur ännu en skillnad mellan ”vi” och ”dom” och kan på ett effektivt sätt användas som utestängningsmetod för att än djupare befästa att det finns ett ”vi” och ”dom”:

[d]en islamofobiska kunskapsregim som producerar bestämda försanthållna 'kunskaper' om islam och muslimer och utestänger andra, ligger inte endast till grund för mycket av vårt vetande och tyckande, utan influerar också våra känslor, vårt seende, vad vi hör, och vår förmåga att ta in och förstå det vi ser och hör.²⁹

Kunskapsregimen består utav bestämda utsagor, påståenden och uppfattningar som genom att upprepas tas som vedertagen sanning och kunskap. Bryter en muslim mot dessa ”sanningar” blir hen inte lyssnad på eller tagen på allvar. Däremot den muslim som bekräftar det som kunskapsregimen står för, blir bild för hur gemene muslim är. Detta belyser Gayatri Chakravorty Spivak med begreppet *domesticering*: Domesticering innebär att den *subaltern*, den tystade rösten i den dominerande kulturen, enbart hörs utifall den blir en del av det dominerande samhällets diskurs. Men positionen som subaltern går förlorad i samma ögonblick som den marginaliserade och tystade människan hörs då denne utgörs av sitt utanförskap. Den subaltern blir i och med inträdandet i det dominerande samhällets diskurs domesticerad, i och med att det den säger är viktigt och av betydelse.³⁰

Det skapas vinnare och förlorare i och med att dessa ”sanningar” å ena sidan skapar status som i sin tur leder till arbetstillfällen som i sin tur leder till höga löner. Omvänt leder detta dock till avsked, avbrutna karriärer och fattigdom. Att montera ner och få bort en kunskapsregim är svårt i och med att det finns de som tjänar på att den finns.³¹ Istället byggs den på och gapet mellan ”vi” och ”dom” växer.

Det finns en bild av att ”vi” är så annorlunda ”dom” vad gäller kultur, religiositet och värdegrund och detta tankesätt ligger till grund för stora delar av denna studie. Med hjälp av ovan valda teoretiska utgångspunkter undersöker jag hur muslimer framställs i valt material och hur dessa tankar om djup olikhet påverkar bilden av muslimer.

27 Gardell s. 77.

28 Ibid s. 78.

29 Ibid s. 92.

30 Gayatri Chakravorty Spivak, *Can the subaltern Speak?* (Oxford 1988) s. 271-315.

31 Gardell s. 92.

4. Metod

Som metod har jag valt att använda mig av diskursanalys då jag i min studie undersöker skapandet och framställandet av muslimer, utifrån rådande diskurs. Diskursanalys är ett brett fält och ser mycket olika ut beroende på vilka teorier man väljer att använda sig av. För att på ett bra sätt kunna redogöra för min frågeställning anser jag att en blandning av teorier är den bästa lösningen.

Diskurs kan kortfattat förklaras som det bestämda sätt vi talar om och förstår världen. Vårt sätt att tala på är inte en neutral avspegling av vår omvärld utan språket spelar en aktiv roll i skapandet och förändringen av identiteter och sociala relationer.³² När man ger sig själv en identitet innebär det också att man definierar vad man *inte* är. Genom att identifiera sig själv på ett visst sätt tar man således också avstånd från det man inte är - ”de andra”.³³ Detta kan direkt kopplas ihop med Saids resonemang om att Väst identifierar sig i jämförelse med öst; ”vi” är det som ”dom” inte är och tvärtom. För att aktualisera Saids resonemang och koppla det till min studie och svensk nutid kan sägas att det är muslimerna som ses som vår motsats. Detta synsätt har sina rötter i Michel Foucaults teorier kring diskurs. Foucault är en förgrundsgestalt inom diskursanalys och menar (här genom Jørgensen och Phillips) att det är kunskapsregimer som bestämmer vad som är sant och inte, sanningen är således en konstruktion och dessa skapas diskursivt. Foucault diskuterar bland annat diskursanalys utifrån teorin makt/kunskap. Makt är inte enbart någonting som tillhör utvalda agenter och som utövas på passiva subjekt utan makten är produktiv och skapar vår sociala omvärld.³⁴ Makt och vetande hänger tätt ihop och kan många gånger, genom ritualer och socialiserande institutioner, fungera som utestängningsmetod. Den som innehar makt kan således bestämma vem som får höras och inte.³⁵ Som tidigare visats menar Gardell att vi i Sverige idag har en islamofobisk kunskapsregim som på olika sätt exkluderar muslimer. Med hjälp av Gardell och Foucaults resonemang kring kunskapsregimer, och mer precist den islamofobiska kunskapsregim, undersöker jag hur de ”sanningar” som florerar i samhället angående muslimer påverkar den bild som framkommer av muslimer i valt material.

Ovanstående resonemang följer det socialkonstruktionistiska synsättet och en ledande person inom socialkonstruktionism är Vivien Burr. Burr menar (här genom

32 Marianne Jørgensen & Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod* (Lund 2000) s. 7.

33 Mats Börjesson, *Diskurser och konstruktioner – En sorts metodbok* (Lund 2003) s. 35.

34 Jørgensen & Phillips s. 19ff.

35 Börjesson s. 34.

Jørgensen och Phillips) att det finns fyra premisser som binder ihop det diskursanalytiska fältet. För det första måste vi ha en *kritisk inställning till kunskap som anses vara självklar* och menar vidare att kunskapen om världen inte direkt kan betraktas som objektiv sanning. Vi ser världen och dess verklighet med hjälp av kategorier, dock är våra världsbilder inte en spegling av hur det ser ut i världen utan ett resultat av hur världen kategoriseras. För det andra är vi *historiska och kulturellt präglade* individer vilket påverkar hur vi ser på vår omvärld. På så sätt är vår uppfattning av världen alltid ”historiskt och kulturellt specifika och *kontingenta*: Våra världsbilder och identiteter kunde ha varit annorlunda och de kan förändras över tiden”.³⁶ Diskursivt handlande är således ett socialt handlande som medverkar till att skapandet av den sociala världen. Detta i sin tur bidrar till bevarandet av vissa sociala mönster. Detta är en antiessentialistisk syn: ”att den sociala världen konstrueras socialt och diskursivt betyder att dess karaktär inte är bestämd av yttre förhållanden eller given på förhand, och att människor inte har inre 'essenser' – en uppsättning äkta och stabila eller autentiska karakteristika”.³⁷ För det tredje finns ett *samband mellan kunskap och sociala processer* vilket påverkar vårt sätt att uppfatta världen. Kunskap är något som skapas i och med sociala processer och interaktion och det förs en ständig kamp mellan vad som är sant och falskt. För det fjärde finns det ett *samband mellan kunskap och social handling* där det i en bestämd världsbild finns vissa former av handling som ses som naturliga, medan andra ses som otänkbara. På så vis skapas olika sociala handlingar utifrån den rådande sociala världsbilden.³⁸ Jag analyserar valt material med hjälp av Vivien Burrs fyra premisser men i fokus ligger främst hennes resonemang kring att diskursivt handlande är ett socialt handlande som bidrar till skapandet av den sociala världen, och att detta i sin tur leder till att vissa sociala mönster bevaras. Detta synsätt dementerar på så vis också teorin om att vissa människor har så kallade inre essenser som gör att de beter sig på ett visst sätt.

Statsvetarna Ernesto Laclau och Chantal Mouffe har skrivit *Hegemony and socialist strategy* som ses som ett av huvudverken inom diskursanalysen. De menar att det inom varje diskurs finns *nodalpunkter*. Nodalpunkter kan ses som de tecken som organiserar en diskurs. Dock är dessa tecken relativt tomma i sig själva.³⁹ Ett exempel på detta är tecknet ”islam”, utan diskurs finns ingen exakt betydelse. Laclau och Mouffe preciserar det och menar att ord

36 Jørgensen & Phillips s. 11ff.

37 Jørgensen & Phillips s. 11ff.

38 Ibid s. 11ff.

39 Ibid s. 33-35.

som exempelvis träl och slav ”betecknar inte i sig själva antagonistiska positioner; det är endast i termer av en annorlunda diskursiv formering, så som 'varje människas medfödda rättigheter', som dessa kategoriers differentiella positivitet kan omstörtas och underordningen konstrueras som förtryck”.⁴⁰ Tecknets betydelse skapas av den diskurs den ingår i, hur man väljer att sätta ihop dem och vilket förhållande tecknen utgör mot varandra.⁴¹ Ordet islam har således ingen betydelse utan sammanhang. Dock kopplas islam ofta samman med ord med negativ betydelse såsom förtryck, våld och terrorism.⁴² På så sätt ses själva ordet islam som någonting negativt. Eftersom jag i min studie undersöker hur islam och muslimer framställs är detta en viktig del att ha med sig.

5. Tidigare forskning

Det finns mycket tidigare forskning på hur muslimer framställs i det offentliga rummet. Då jag valt att fokusera på den svenska nutida debatten är det således den tidigare forskningen i Sverige jag kommer att titta på. Syftet med den tidigare forskningen jag tittar på är att utreda hur islam och muslimer framställs i massmedia och allra främst i nyhetspressen.

Forskaren och journalisten Ylva Brune skriver om morgontidningarnas sätt att rapportera om invandringen till Sverige. Hon menar på att media har en stor roll i framställandet av ”den andre”, den som inte är som ”vi”. Detta i sin tur skapar motsatsparet invandrare ≠ svensk och Brune diskuterar vilka funktioner kategoriseringen fyller.⁴³ Brune menar vidare att:

[n]yhetsjournalistik är en speciell form av journalistik, som utmärks bland annat av sin dagsaktualitet. Den går snabbt att framställa och ska gå ännu snabbare att konsumera. Det innebär att den journalistiska arbetsprocessen är starkt rutiniserad och att nyhetstexterna ofta är tillskurna efter schabloner.⁴⁴

Nyhetsjournalistiken säger i stort sett aldrig något utmanande eller oväntat, det ligger heller inte i dess natur att förklara saker och ting utförligt såsom invandrares bakgrund eller deras vardagsliv. Detta resulterar i att ”[i]nvandrare och flyktingar i Sverige blir nästan enbart

40 Ernesto Laclau & Chantal Mouffe; översättning Carl-Michael Edenborg, *Hegemonin och den sociala strategin* (Stockholm 2008) s. 215.

41 Jørgensen och Phillips s. 36.

42 Gardell s. 9.

43 Ylva Brune, ”Nyheter om drömlandet, dess invånare och invandrare” *Orientalism på svenska*, red. Moa Matthis (Stockholm 2005) s. 87.

44 Brune, 2000 s.7

synliga i nyhetsmedierna i samband med händelser som kan beskrivas i konfliktermer ”.⁴⁵ Ylva Brune kommer fram till att medierna många gånger pratar *om* och *för* invandrarna. Hon menar även att bristande kunskap hos journalister i samband med det höga tempot inom nyhetsproduktionen bidrar till en förenklad bild av islam och muslimer.

Journalisten Jesper Strömbäck har skrivit boken *Makt, medier och samhälle* och lägger fokus på mediernas makt och inflytande i samhället. Strömbäck menar att media utvecklat olika berättartekniker, såsom stereotypisering och polarisering, bland annat för att fånga läsarens uppmärksamhet. På så sätt blir det lättare för läsarna att känna igen sig i det som läses och ta det till sig.⁴⁶ Strömbäck menar, som Brune, att stereotypisering och förenkling ökar sannolikheten att nyheten ska publiceras.⁴⁷

Forskarna Pernilla Ouis och Anne-Sofie Roald har skrivit boken *Muslim i Sverige* (2003) där de diskuterar hur det är att leva som muslim i Sverige. Ouis konverterade till islam som 21-åring, dock har hon under senare år återkonverterat och är ej längre muslim. Detta är viktigt att påpeka, att denna bok är skriven då Ouis fortfarande var muslim. I boken *Muslim i Sverige* menar de att ”[i] det svenska majoritetssamhället är 'invandrarna' *per definition* muslimer”⁴⁸ vilket leder till att enskilda fall många gånger generaliseras till att omfatta alla muslimer. Bilden av muslimer baseras på negativa generaliseringar och dessa generaliseringar blir representerande för alla muslimer, media spelar här en stor roll för homogeniserandet av muslimer.⁴⁹

Masoud Kamali, professor vid Uppsala universitet, menar att vi i Sverige har en *strukturell diskriminering*. I rapporten *Bortom vi och dom, teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering* skriver Kamali ett kapitel som behandlar strukturell/institutionell diskriminering. Han menar att diskrimineringen av ”de andra” har institutionaliserats och numer är en ”integrerad del av samhällets organisationer och institutioner oavsett dessa organisationers offentliga deklARATIONER om jämlikhet, likabehandling, mångfald etc”⁵⁰. På grund av detta är diskrimineringen idag rutinmässig och vardaglig. Kamali menar att diskrimineringen finns inom många strukturella sammanhang

45 Ibid s. 7.

46 Jesper Strömbäck, *Makt, medier och samhälle* (Stockholm 2009) s. 177, 179.

47 Ibid. 173.

48 Pernilla Ouis & Anne Sofie Roald, *Muslim i Sverige* (Stockholm 2003) s. 36.

49 Ouis & Roald s. 37-39.

50 Masoud Kamali ”Ett europeisk dilemma – Strukturell/institutionell diskriminering” i *Bortom vi och dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, red. Paulina de los Reyes & Masoud Kamali (Stockholm 2005) s. 58.

såsom på arbetsmarknaden, inom det politiska systemet, utbildningssystemet och massmedia. De som diskrimineras, ”de andra”, har normalt inte mycket att sätta emot och påverka ”reproduktionen av de strukturella och institutionella sammanhang som diskriminerar dem”.⁵¹ Kamalis teorier är omdiskuterade och han har fått motta en hel del kritik. Bland annat från Mauricio Rojas som menar att Kamali i och med sin definition av diskriminering menar att andra forskare är delaktiga i att föra vidare en slags vardagsrasism.⁵²

Den tidigare forskning jag tittat på visar alla att islam och muslimer inte framställs på ett fördelaktigt sätt. Vanligt är att nyhetsjournalistiken genom stereotyper och polarisering skapar och på så sätt bevarar bilden av ”den andre”. Muslimer homogeniseras ofta till en grupp med lika tankar och värderingar och muslimer får många gånger även representera alla invandrare i Sverige.

51 Ibid s. 58

52 http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/kamali-foraktar-demokratin_342608.svd, hämtad den 13/5 – 2013.

6. Resultat och analys

Nedan följer de resultat jag valt ut i respektive material och en analys av dessa. Dock bör betonas att denna analys är en möjlig läsning av materialet utifrån valda teoretiska utgångspunkter.

6.1. Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö
Magnus Ranstorp och Josefine Dos Santos vill med denna rapport ge en bild av hur läget i Rosengård ser ut gällande islamistisk radikalism och extremism. Studien består av kvalitativa intervjuer och 30 personer har medverkat. Nedan följer de resultat jag fått fram och en analys av dessa.

6.1.1. Hur representeras muslimer

Malmö, mer specifikt Rosengård, har valts som pilotprojekt och intervjuerna som ligger till grund för studien har således utförts i Rosengård. Ranstorp och Dos Santos har velat skapa ett brett och tydligt underlag och har därför valt respondenter med olika funktioner inom samhällsapparaten: ”[g]enom att ta del av kunskap och erfarenheter från personer verksamma inom Skola, Socialtjänst och Polis (SSP) (...) kan man analysera och urskilja de främsta utmaningarna”.⁵³ Detta görs med hjälp av intervjuer och den metod som använts i intervjumetoden är den så kallade Delphimetoden. Ranstorp och Dos Santos beskriver kortfattat Delphimetoden som en bra metod att samla in kunskap från en oberoende sakkunnig panel med hjälp av frågeformulär och menar att man på så sätt effektivt kan uppnå ett stort antal slutsatser kring ett komplicerat ämne.⁵⁴ Dock menar de att ”[e]n nackdel med metoden är att resultatet är avhängigt respondenternas förmåga som ger sin bild av verkligheten (...) När faktainsamling sker med hjälp av intervjuer är det ofrånkomligt att respondentens svar innehåller subjektiva uttalanden.⁵⁵ Studien omfattar 30 personer och är fördelade som följer:

två representanter från polismyndigheten i Skåne län, tre representanter från Säpo, två representanter från närpolisen i Rosengård, fem representanter från socialtjänsten, fyra representanter från skolan, fem representanter från akademiska världen och slutligen nio representanter från områden som arbetar mot utsatta ungdomar och brobyggande

53 Ranstorp & Dos Santos s. 4.

54 Ibid s. 4.

55 Ibid s. 4.

verksamhet.⁵⁶

Studien består av kvalitativa intervjuer om sammanlagt 50 timmar. Personerna som blivit utvalda till intervjupanelen är främst verksamma inom SSP och 24 av de 30 personer som medverkar i studien är representanter för SSP. Detta för att ”SSP-modellen utgör den officiella modell som hanterar dessa frågeställningar och implementerar dessa praktiskt. Det är den interventionsmodell som valts av Malmö stad som frontlinje på lokal nivå”.⁵⁷ Personer som arbetar inom religiösa och kulturella föreningar, med ungdomsstödsarbete och forskare med inriktning på integrationsrelaterade frågor vid Lunds universitet och Malmö Högskola har också intervjuats för att säkerställa kvalitén och vidga perspektivet. Respondenterna från skolans värld innefattar både skolungdomar och skolpersonal, för att få med deras perspektiv i rapporten.⁵⁸

Ranstorp och Dos Santos skriver att de vill ha ett brett underlag för studien och att de därför har med personer från olika grupper som är verksamma i Rosengård. Dock medverkar inga muslimer som bor i Rosengård i studien. Det är istället utvalda personer från bland annat närpolisen, Säpo och socialtjänsten som får ge *deras* bild av hur läget ser ut i Rosengård vad gällande islamistisk radikalism och extremism. Enligt dem har det skett en ökad radikaliserings i området de senaste fem åren. Värt att notera är således att denna rapportens resultat baseras på respondenternas åsikter angående radikaliserings i Rosengård. Detta är ett tydligt exempel på att muslimer inte får föra sin egen talan, utan andra för deras talan åt dem. Då inga muslimer boende i Rosengård deltar och får berätta sin version av situationen är således hela rapporten ett exempel på hur andra människor, i detta fall respondenterna och rapportförfattarna, för ”den andres” talan.

Som visat går detta långt tillbaka i tiden i och med Orientalismen och Edward Said menar att framställningen av Orienten alltid styrdes ”av någon version av truismen att om Orienten kunde företräda sig själv skulle den göra det”.⁵⁹ De som bor i Rosengård får ej delta i studien och berätta hur de upplever sin situation eller hur de upplever ökandet av radikaliserings i området. Istället får personer som arbetar i Rosengård berätta om ”dom” som bor där, och ”deras” situation. Detta är också ett tydligt exempel på Spivaks resonemang kring den subalternas rösten. Den marginaliserade och tystade rösten i den dominerande

56 Ibid s. 7.

57 Ranstorp & Dos Santos s. 7.

58 Ibid s. 7.

59 Said s. 89.

kulturen blir endast hörd om den inträder i den rådande samhällets diskurs och blir domesticerad. I detta fall ges inte den subalternas rösten, i detta fall muslimerna boende i Rosengård, ens möjligheten att uttala sig utan rapportförfattarna utesluter helt enkelt dem och deras åsikter.

Ranstorp och Dos Santos skriver att en nackdel med Delphimetoden är att resultatet är avhängigt intervjupersonernas svar, vilka är mer eller mindre subjektiva.⁶⁰ Det reflekteras dock inte över att personerna som intervjuas inte bor i området, deras svar baseras alltså på upplevelser kring människors utövande av deras religion. Ylva Brune menar på att denna typ av exkluderande är vanligt förekommande även inom journalistiken:

[d]e [invandrarna] har försatts utanför den sfär av normalitet, utanför det ”vi” som journalistiken upprättar, och följdriktigt är det poliser, lärare, socialarbetare och olika invandrarexpert – i allmänhet auktoritativa, etniska svenskar – som i artiklar och reportage får ange hur problemen med förörterna och invandrarna ska förstås och åtgärdas⁶¹

Denna rapport ska vara en vetenskaplig undersökning som på ett så objektivt sätt som möjligt ska redogöra för situationen i Rosengård. Dock misslyckas detta bland annat på grund av att rapportens resultat helt baseras på respondenternas svar. Värt att notera är även att Ranstorp och Dos Santos påpekar att Delphimetoden går ut på att intervjua en panel oberoende av varandra. Dock ingår 24 av 30 personer i det så kallade SSP – samarbetet och är således inte oberoende av varandra utan är tvärtom högst delaktiga i varandras arbete. Detta resulterar i att de parter som deltar i studien är högst påverkade av varandras åsikter och studiens resultat, som ska baseras på svaren från en oberoende panel, fallerar.

6.1.2. Hur framställs muslimer

De flesta av de personer som intervjuats anser att en ökning av radikaliserings skett de senaste fem åren i Rosengård och att detta beror på både externa som interna faktorer.⁶² Ranstorp och Dos Santos menar att den främsta externa drivkraften som de kallar ”the single narrative” handlar om ”Irakkriget och i andra hand det som många muslimer uppfattar som Västvärldens övergrepp mot muslimer i Irak, Afghanistan och i andra regionala konflikter”⁶³ Ranstorp och Dos Santos menar att personer med bakgrund från dessa länder ofta lider av

60 Ranstorp & Dos Santos s. 4.

61 Ylva Brune (red.), *Mörk magi i vita medier – Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism* (Stockholm 1998) s. 11.

62 Ranstorp & Dos Santos s. 11.

63 Ibid s. 12.

frustration och ilska i kombination med rädsla och ångest. Detta i sin tur kan, för barn och ungdomar, leda till "[k]omplicerade identitetsfrågor som att stå emellan två mycket olika kulturer – där man varken känner tillhörighet med Sverige eller sina föräldrars ursprungsland – förstärks ofta med upplevelser av utanförskap, marginalisering, sysslolöshet och avsaknad av framtidstro"⁶⁴ vilket i sin tur kan leda till att dessa individer söker gemenskap i exempelvis radikala grupper.

De interna faktorerna handlar om segregering och att den i sin tur leder till utanförskap och isolering. Enligt respondenterna är det största problemet trångboddheten i Rosengård vilken resulterar i konfliktfyllda familjeförhållanden, negativ sysslolöshet för barn som i och med trångboddheten lockas ut på gatan där "droger, kriminalitet, ungdomsbråk och annat förekommer"⁶⁵ och större arbetsbörda för kvinnor/flickor i hushållet.⁶⁶ Segregeringen i Malmö ses som ett stort problem av respondenterna och enligt dem finns det vissa ungdomar och även vuxna (främst kvinnor) i Rosengård som aldrig besökt Malmö centrum.

När Ranstorp och Dos Santos beskriver "the single narrative" skriver de att muslimerna i Rosengård *uppfattar* saker och ting på ett visst sätt. Värt att poängtera är ordvalet då det kan tolkas som att de anser sig ha tolkningsföreträde gentemot de muslimer de beskriver och, även i detta fall, talar för. På det sätt författarna beskriver "the single narrative" homogeniserar de muslimerna i Rosengård till en gemensam grupp med samma tankar och värderingar som uppfattar saker på ett visst sätt. Ranstorp och Dos Santos skriver hur muslimer *blir* i och med dessa yttre och inre faktorer. Detta kan återknytas till Gardells resonemang angående hur vi pratar om muslimer, hur muslimer *är*.⁶⁷ Genom att prata om muslimer på detta sätt – hur muslimer *känner*, hur muslimer *blir* – klumpas alla muslimer ihop till en homogen grupp. Gardell menar att "[i]nnanför den islamofobiska kunskapsregimens ramar cirkulerar bestämda utsagor, uppfattningar och påståenden om islam och muslimer som genom själva upprepningens logik upptas som vedertagen kunskap för att de stämmer med det vi alltid hört och därmed vet".⁶⁸ Resonemanget som Ranstorp och Dos Santos för är inget nytt – tvärtom – vi kan både se och läsa, i stort sett dagligen, hur muslimer *är* och vad "dom" gör. I och med upprepandets logik blir det till slut allmän

64 Ranstorp & Dos Santos s. 12.

65 Ibid s. 13.

66 Ibid s. 13.

67 Gardell s. 17.

68 Ibid s. 92.

kunskap.⁶⁹

Ytterligare ett exempel är när Ranstorp och Dos Santos berättar för oss hur de unga muslimerna i Rosengård känner; frustration och ilska i kombination med ångest och rädsla vilket kan resultera i gängbildning. Vidare menar Ranstorp och Dos Santos att det då är lätt hänt att dessa grupper glider in i antingen kriminella banor eller religiösa radikala banor. På det sätt de redogör för hur unga muslimer har det i Rosengård antas att alla unga muslimer i Rosengård känner och agerar likadant. De skriver att problematiken även är av socio – ekonomisk art, dock ligger ej fokus på det utan på hur vissa muslimer kan bli utifrån detta. Pernilla Ouis och Anne Sofie Roald menar att det är just denna typ av generaliseringar som blir förhärskande och på så sätt kommer att representera den muslimska gruppen just som en helhet.⁷⁰

Ett annat problem som Ranstorp och Dos Santos tar upp är den bristfälliga introduktion som invandrarföräldrar får vilket leder till ”en dålig uppfattning om hur samhället med lagar och levnadsregler fungerar. Detta förvärrar i sin tur arbetslöshet, segregation och isolering eftersom dessa invandrarföräldrar aldrig integreras”⁷¹ Denna beskrivning gör det än tydligare att det är ”vi” som talar om, och för, ”dom”. Ranstorp och Dos Santos skriver även i rapporten, i och med information för nyanlända, att invandrare kan ha svårt att förstå vår svenska värdegrund.⁷² Denna formulering bidrar till att bygga på tanken att det finns ett ”vi” och ett ”dom”, och att skillnaden inte bara handlar om religion utan också om kultur. ”Dom” blir stereotypen för det ”vi” inte är och Ylva Brune menar att ”stereotyperna är ett gemensamt tankegods i samhället och att de spelar en viktig roll för vår självuppfattning och våra sociala relationer, antingen vi hör till dem som utses till ’invandrare’ eller till ’svenskar’”.⁷³ I och med att poängtera våra olikheter befästs tanken om att ”vi” är djupt olika ”dom”. Ranstorp och Dos Santos menar även att barn till invandrare tampas med att hantera den kulturkrock och förvirring som uppstår i och med de rakt motsatta budskap de får ”hemma om att uppfylla Koranens alla stränga levnadsregler, gentemot de får av svenska lärare i skolan om levnadssätt, regler, syn på kvinnor osv. Ofta kommer motstånd från flickornas egna föräldrar och syskon mot att leva västerländskt”.⁷⁴

69 Medieforskning har visat att nio av tio nyhetsrapporteringar som har med islam och muslimer att göra är av negativ art. Gardell s. 98.

70 Ouis & Roald s. 37.

71 Ranstorp & Dos Santos s. 13.

72 Ibid s. 20.

73 Matthis, s. 88.

74 Ranstorp & Dos Santos s. 16.

Anmärkningsvärt att Ranstorp och Dos Santos pratar om "Koranens stränga levnadsregler" som om det bara finns ett sätt att tolka Koranen på, och att alla tolkar den på samma sätt. Pernilla Ouis är konvertit till islam och resonerar kring kategorin "muslim". Hon ställer sig frågan hur det kan vara möjligt att gruppera så många människor med olika bakgrund och kultur till en och samma kategori? Som exempel tar hon en bild ur boken *Islam – en folkrörelse* som visar en man som sitter vid en dator där texten till bilden lyder "Muslim vid dator". Hon uppmanar till att byta ut ordet muslim till exempelvis kristen eller jude, och ger som exempel "kristen på cykel" eller "jude äter spagetti". Ouis vill med detta poängtera att epitetet muslim, i detta fall, spelar så liten roll men att det just belyser det faktum att muslimer ofta enbart är muslimer och inte något annat.⁷⁵ Ouis menar vidare "[a]tt muslimers religiositet skiftar och att det existerar ett spektrum av olika tolkningar av islam känns nästan överflödigt att påpeka, men när det gäller muslimer verkar det ändå vara på sin plats att göra det".⁷⁶ Eftersom att de flesta av de nyheter vi får angående muslimer och islam är av negativ art kopplas orden muslim och islam ofta samman enbart med negativa saker såsom terroråd, kvinnoförtryck och fundamentalism. För många har dessa ord enbart den betydelsen. Alla tecken är tomma begrepp utan att ingå i en diskurs. Islam som ett tomt tecken existerar knappast längre då islam idag för många kopplas ihop med negativa saker och på så sätt alltid förekommer i en slags negativ kontext.

6.1.3. Vilka attribut tillskrivs muslimer

Ranstorp och Dos Santos menar att radikaliseringsprocesser oftast är mycket individuella och komplexa sociopsykologiska processer och att det därför är vanskligt att dra för generella slutsatser. Internationell forskning kring radikaliseringsprocesser visar svårigheterna i att kunna isolera och identifiera särskilda faktorer för att kunna urskilja vem som är sårbar eller påverkbar för radikaliseringskrafter.⁷⁷ Enligt Ranstorp och Dos Santos har holländska myndigheter trots dessa svårigheter lyckats utveckla en användbar modell som kan användas för att "identifiera och kategorisera individer i riskgrupper"⁷⁸: Modellen ser ut som följer:

* Två förändringar i beteende t ex ökad frekvens av moskébesök, radikalt förändrad religiös hängivelse i kombination med liknande krav på sin omgivning (syskon och skolkamrater t ex); starkt ökat "fritidsutgång" med personer som delar samma extremistiska

75 Ouis & Roald s. 73ff.

76 Ibid s. 74.

77 Ranstorp & Dos Santos s. 10.

78 Ibid s. 10.

världsåskådning; tecken på att isolera sig från forna vänner och familjemedlemmar samt om de inte vill umgås med icke-muslimer.

* Tvära förändringar i de fysiska attributen (skägg, klädsel etc.)

* Utlandsresor till exempelvis Syrien, Jemen, Saudiarabien, Afghanistan, Pakistan, Nordafrika och som varar i längre perioder med diffusa syften.

* Förändrad konsumtion av media, t ex radikala hemsidor och chatttrum på Internet, eventuellt ökat intresse för utländska TV-kanaler som grafiskt förmedlar våldsbilder från Irakkriget och andra oroshärdar.

* Fysiskt krävande idrottsaktiviteter – särskilt kampsporter – i kombination med förhållanden ovan.

* Komplicerade familjeförhållanden (relationsproblem i hemmet, begynnande kriminalitet, frånvaro av fadersfigur; trauman från konfliktdrabbade hemländer, strikta förhållningsregler gentemot integrering och jämställdhet i samhället på olika sätt - t ex genom att inte tillåta deltagande i simlektioner eller idrott där pojkar och flickor mixas.)

Ranstorp och Dos Santos vill dock understryka att ”även om några av dessa indikatorer är uppfyllda så innebär det inte nödvändigtvis att personen i fråga har valt att anamma en radikal åskådning och färdriktning”.⁷⁹

Användandet av denna modell innebär att man med hjälp av titta på klädsel, yttre attribut och olika aktiviteter kan särskilja vem som är på väg åt det radikala hållet. Ranstorp och Dos Santos föreslår att denna modell ska användas i undersökandet av radikaliseringsen i Rosengård, och i enlighet med modellen är ett exempel på ett radikalt synsätt hos en muslim om han börjar odla skägg och dessutom börjar med någon form av kampsport. De vill dock påpeka att det inte *nödvändigtvis* behöver betyda att personen valt att gå mot det radikala hållet. Modellen syftar till att visa på att vissa personer har tendens att anta ett radikalt synsätt vilket blir ett tydligt exempel på att Ranstorp och Dos Santos menar att vissa människor (i detta fallet muslimer) har inre essenser som gör att de betar sig på ett visst sätt. Foucault myntade begreppet sanningsregimer, som redogjorts för ovan, som fokuserar på hur olika diskursiva formeringar ”hjälp oss att se vad som är sant, vilket därmed samtidigt sätter gränserna för vad som är tänkbart”.⁸⁰ Världen ser olika ut beroende på vilken diskursiv förståelseform betraktaren utgår ifrån, detta gäller inte bara världsbilden utan också vad en individ är.⁸¹ Inom rådande diskurs finns det en stereotyp bild av muslimer, både hur de ser ut (skägg, slöja, burqa) men också hur de *är* (kvinnoförtryckare, våldsamma, terrorister)⁸² vilken denna modell är ett exempel på. På samma sätt finns det en bild av att islam är en ond och hotfull religion.

Språket spelar en stor roll i skapandet och bevarandet av stereotyper vilket gör det

79 Ranstorp & Dos Santos s. 11.

80 Börjesson s. 34.

81 Ibid s. 34ff.

82 Gardell s. 9.

intressant att titta på ordval. Ordet *nödvändigtvis* är i detta sammanhang värt att notera då det betyder att om en person uppfyller några av dessa punkter med stor sannolikhet är på väg åt det radikala hållet, inte tvärtom. Håkan Hvitfeldt skriver i sitt kapitel *Den muslimska faran – Om mediebilderna av islam* att islam som religion för många människor innebär något farligt, annorlunda och hotfullt och ser det som troligt att medierna påverkar människors negativa bild av islam. Hvitfeldt menar vidare att

islam uppfattas som ett samlingsbegrepp för det främmande, det okända och det därmed hotande. På motsvarande sätt kan flyktingar, muslimer och främlingar överlappa. Motståndet mot islam och muslimer skulle därmed kunna uppfattas som ett motstånd mot det avvikande, ett motstånd som blir större ju mer avvikande och farliga man föreställer sig fenomenen.⁸³

Islam är ett begrepp som för många enbart innebär det främmande och hotfulla, begreppet har en viss mening inom en viss diskurs. Står islam för sig självt är det bara ett tomt begrepp. Enligt det socialkonstruktionistiska synsättet är ”diskursivt handlande (...) en form av socialt handlande som bidrar till att konstruera den sociala världen (inklusive kunskap, identiteter och sociala relationer) och därmed bevara vissa sociala mönster”⁸⁴ Islam är således ett socialt konstruerat begrepp som för många innebär det farliga och hotfulla. Ovanstående modell är dels ett tydligt exempel på att muslimer och islam ses som en homogen grupp som står för det främmande och hotfulla, men också ett exempel på att det är ett aktivt handlande som skapar dessa bilder och stereotyper. I och med denna modell befästs bilden av att muslimen med skägg förmodligen är terrorist än mer. Att islam kan tolkas på olika sätt förbises då islam i denna diskurs bara har en betydelse. I och med bland annat mediernas framställning av islam och muslimer bevaras denna diskurs.

Ett annat exempel på tolkandet av yttre attribut är muslimska kvinnors användande av slöja.⁸⁵ Detta ses av många som ett tecken på kvinnoförtryck. Pernilla Ouis menar dock att ökandet av slöjbärandet bland muslimska kvinnor inte bara behöver ses som ett tecken på en ökad religiositet utan istället kan innebära större rörelsefrihet. Hon diskuterar vilken funktion och betydelse religionen har i en migrationsprocess och menar att det i Sverige finns ”en föreställning om en ökande religiositet hos muslimska invandrare i Sverige under migrationsprocessen, vilket har tolkats som att religionen står för något fast och autentiskt i

83 Håkan Hvitfeldt, ”Den muslimska faran – om mediebilderna av islam” i *Mörk magi i vita medier*, red. Ylva Brune (Stockholm 1998) s. 74.

84 Jørgensen och Phillips s. 11.

85 Ranstorp & Dos Santos s. 15.

en alltmer fragmenterad och ytlig tillvaro”.⁸⁶ Ouis menar vidare att många muslimer anser att de först har lärt sig om islam när religionen inte längre var en självklar del av tillvaron, som den varit innan de kom till Sverige, och ”uppvaknandet” resulterar bland annat i olika religiösa aktiviteter. Exempelvis att man besöker moskén mer frekvent än tidigare. Enligt modellen ovan kan detta dock vara ett tecken på att personen i fråga antagit ett radikalt synsätt. Denna modell blir en aktiv aktör i bevarandet av bilden av islam och muslimer som det främmande och hotfulla.

6.1.4. Hur beskrivs muslimers mötesplatser

Samtliga respondenter som deltagit i studien menar att många kulturföreningar ”inte är vad de uppger sig vara”.⁸⁷ De menar att kulturföreningarna utåt sett, mot Malmö stad, visar på att de står för demokrati, integration osv, men att de i själva verket bedriver religiös verksamhet som motsätter sig all integrering i samhället och demokrati, och istället förekommer förtryck av kvinnor och flickor. Respondenterna menar också på att många predikningar sker på ett främmande språk där ett ”uttalat hat mot både Sverige och västvärlden förekommer”.⁸⁸

Att respondenterna har en negativ bild av kulturföreningar går inte att ta miste på. Kulturföreningarna beskrivs på ett hotfullt sätt i och med att de ”inte är vad de påstår sig vara”, värt att notera är att respondenterna säger att många predikningar sker på andra språk där ett hat mot västvärlden förekommer. Frågan är om de har varit på några av dessa möten, och om så, hur förstod de vad som sades i och med att predikningarna skedde på ett främmande språk? Hur kan respondenterna veta att kulturföreningarna inte är vad de uppger sig vara? Bilden av muslimer och islam i sig är negativ för många, så även mötesplatser såsom kulturföreningar och moskéer. I och med den stereotypa bilden av en muslim som hotfull och främmande, är det inte konstigt att deras mötesplatser ses som en hotfull plats utan tvärtom – det passar väl in i diskursen. Gardell menar att just privata sammankomster ofta leder till oro och frågor skapas,

vad sysslar de egentligen med i sina källarmoskéer? Vad talar de om? Hur muslimer än gör blir det (...) fel. Håller de inte sin tro och praktik för sig själva upprör vi oss över att de inte förstår att religion är en privatsak och skulle de hålla sin tro och praktik för sig själva upprör vi oss över att vi inte har någon insyn”.⁸⁹

86 Ouis & Roald s. 84.

87 Ranstorp & Dos Santos s. 17.

88 Ibid s. 17.

89 Gardell s. 87ff.

Att ”vi” inte har någon makt att övervaka vad ”dom” gör skapar oro, än mer att predikningarna sker på ett annat språk. Gardell refererar till Per-Erik Nilssons analys *Barbarernas leende*, som är en analys av teveserien 24. Nilsson har visat på att arabmuslimerna i serien hela tiden talar engelska med varandra, förutom när ilska eller frustration uppstår och Nilsson menar att arabiskan ”framstår här som ett främmande språk som används i relation till stress, okontrollerbara situationer, irrationalitet, våld och död”.⁹⁰ På samma sätt framstår i detta fall predikningarna som hotfulla, trots att respondenterna inte förstår vad som sägs tolkas det som sägs som hotfullt – för språket i sig är främmande och har ingen positiv klang.

6.2. Mediarapporteringen kring Omar Mustafa och hans avgång från socialdemokratiska partistyrelsen

Nedan följer de resultat jag fått fram från de fyra utvalda artiklar som behandlar Omar Mustafa och hans avgång från socialdemokratiska partistyrelsen, och en analys av dessa.

6.2.1. Hur representeras muslimer

Omar Mustafas avgång från socialdemokratiska partistyrelsen blev ett hett debattämne och många artiklar har skrivits kring ämnet. Många skribenter är förundrade över hur Mustafa blev vald överhuvudtaget, då de anser att Mustafas åsikter inte stämmer överens med det som Socialdemokraterna står för. Omar Mustafa valde att besvara den kritik han fått i ett brev. Bland annat skriver Mustafa att han står för ”rättvisa, alla människors lika värde och fria val”.⁹¹ Mustafa skriver vidare att han tror på ett samhälle där kvinnor som bär slöja ska ha samma rättigheter som de kvinnor som inte gör det, kvinnors rättigheter är samma sak som mänskliga rättigheter och kvinnor ska få göra sina egna val. Vidare skriver Mustafa att han tror på och stöttar den lagstiftning vi i Sverige har angående homosexuellas rätt att ingå äktenskap och han menar att han tror på ett samhälle där ”jag kan vara jag och du kan vara du, utan att hat behöver uppstå oss emellan”.⁹²

Dessa åsikter som Mustafa har strider mot den stereotypa bild av muslimer som finns idag som vi sett exempel på i ovanstående materialgenomgång. Det är viktigt att belysa att de tre andra artiklarna som ingår i mitt material är skrivna efter det att Mustafa skrev detta brev och värt att notera är att ingen av artiklarna har med Mustafas åsikter som framkommer

90 Gardell s. 98.

91 <http://www.aftonbladet.se/debatt/article16584895.ab>, hämtad den 24/4 – 2013.

92 Ibid.

i detta brev. Istället menar en skribent att Mustafa ljuger och en annan att Mustafa är en homofob kvinnoprästmotståndare.⁹³ Dessa tre artiklar blir ett tydligt exempel på att vi inom rådande diskurs har en bild av muslimer som inte stämmer överens med det som Mustafa säger. Muslimer blir således inte representerade utefter det som Mustafa säger, utan efter de uppfattningar, påståenden och utsagor som florerar inom den islamofobiska kunskapsregimen som råder. I och med upprepningens logik bidrar dessa artiklar till att bevara bilden av den stereotypa muslimen. Detta kan kopplas till Jesper Strömbäcks resonemang kring att man inom nyhetsjournalistiken tar hjälp av stereotypisering och förenkling för att läsaren lättare ska ta till sig innehållet.⁹⁴ Även Ylva Brune menar att nyhetsjournalistiken inte problematiserar eftersom att det ska gå snabbt att framställa och snabbt att läsa. Då Mustafas egna åsikter går stick i stäv med den bild vi har av den typiske muslimen är det lättare att antingen ignorera det han säger eller påstå att han ljuger. Mustafa blir ett tydligt exempel på hur den subalternas rösten endast blir hörd om den inträder i det rådande samhällets diskurs. Då Mustafa väljer att inte göra det blir han således ignorerad eller misstrodd. Dock bör påpekas att Mustafa självfallet som ordförande har ett ansvar i bland annat vilka talare som bjuds in till förbundet. Mustafa själv har påpekat att han inte var ordförande vid tiden då vissa av dessa talare bjöds in, i vilket fall har han som ordförande ett ansvar. Dock, i och med dessa inbjudningar, får Mustafa stå för alla de eventuella åsikter som finnes inom det Islamiska förbundet.

6.2.2. Hur framställs muslimer

Monica Gunne inleder sin artikel *Omar Mustafa, du glömde ett par saker i ditt brev...* med att skriva att det väl var synd att Omar Mustafa fick avgå från den socialdemokratiska partistyrelsen. Hon fortsätter med att skriva att hon

visserligen inte [har] en susning om vad Omar Mustafa står för, men han om någon, hade väl till exempel kunnat rycka tag i komplexiteten och regelverket i de så kallade hedersrelaterade familjerna? Och försöka dämpa det hedersrelaterade förtrycket en smula.⁹⁵

Sedan redogör Gunne för ett antal regler, gällande tvångsgiftermål inom islam, för pojkar och flickor vilka hon menar att Mustafa förstås kan på "sina fem fingrar"⁹⁶ och hur straffen

93 Se kommande underrubriker till 6.2.

94 Strömbäck s. 173.

95 <http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/monicagunne/article16607469.ab>, hämtad den 24/4 – 2013.

96 Ibid.

för pojkar och flickor kan se ut om reglerna bryts. Avslutningsvis refererar Gunne till Mustafas avskedsbrev där Mustafa skriver att han står för mänskliga rättigheter, jämlikhet och rättvisa och poängterar att han måste ha "glömt" att skriva att han också står för kvinnors rättigheter och jämställdhet: "[m]en det var väl bara som ett slags...förbiseende? Eller?"⁹⁷ Att Gunne har skrivit en artikel angående Omar Mustafas tro och värderingar utan att ha en susning om vad han står för är bara det värt att poängtera. Det blir även ett exempel på att Gunne homogeniserar. Exempelvis skriver Gunne att Mustafa borde göra något åt hedersproblematiken, som om det var upp till honom att lösa den problematiken, och håller i och med det honom ansvarig för mer eller mindre all hederskultur.

Att det finns en stereotyp bild av muslimer vet vi nu. Ett exempel på detta stereotypiserande är nyhetsbevakningen kring mordet på Fadime Sahindal 2002 då händelsen knöts till en generell tematik och kom att handla om alla unga invandrarkvinnor.⁹⁸ Händelsen blir en generell situation och journalisten Ylva Brune menar att abstrakta idéer "visualiseras och konkretiseras (...) om å ena sidan invandrare, islam, muslimer och å andra sidan något som kallas svenska flickor, svenskt liv eller svenska värderingar".⁹⁹ Gunne exemplifierar ingen specifik händelse men generaliserar i och med det hon skriver. Ytterligare ett exempel på detta finner vi i slutet av artikeln då Gunne skriver att Mustafa måste "glömt" att skriva att han även står för jämställdhet och kvinnors rättigheter. Att han skrivit att han står för rättvisa, jämlikhet och mänskliga rättigheter räcker inte. I och med Gunnes avslutning ges uppfattningen om att hon inte tror på det som Mustafa skriver. Det Mustafa skriver stämmer inte överens med bilden av den "typiske muslimske mannen" som kvinnoförtryckande och våldsam. Gardell skriver, i och med den islamofobiska kunskapsregimen, att den muslim som inte håller med om den stereotypa bilden av muslimer som finns idag antingen inte blir tagen på allvar eller inte lyssnad på¹⁰⁰ vilket denna artikel är ett tydligt exempel på.

Även Lodenius homogeniserar i sin artikel *Obegripligt naiv syn på islamism*. Lodenius inleder sin artikel med att beskriva hur Tensta centrum ser ut idag; män och kvinnor sitter åtskilda och de flesta kvinnor är slöjbetäckta - "kvinnorna är förlorarna"¹⁰¹ Tensta, menar Lodenius, är en bild av en segregerad värld och tycker det är märkligt hur så

97 Ibid.

98 Matthis s. 92.

99 Ibid s. 92.

100 Gardell s. 92.

101 <http://www.aftonbladet.se/debatt/article16594803.ab>, hämtad den 25/4 – 2013.

få ser detta. Så var det inte förr menar hon och anser att det utifrån detta väcks en fråga; vilket samhälle vill vi ha:

[t]änkarna väcks i debatten kring valet av Omar Mustafa. [...] Det är anmärkningsvärt att det är just de troende socialdemokraterna i Broderskap som gått i bräschen för dialogen med islamister. För inte skulle de väl godta en homofob kvinnoprästmotståndare om han var kristen?¹⁰²

Lodenijs anser att vi är på väg mot en allt mer segregerad värld, och anger Tensta centrum som ett exempel på hur det ser ut idag. Detta kopplar hon sedan ihop med Omar Mustafa, i och med hans ordförandeskap i Islamiska förbundet. Lodenijns koppling mellan Tensta centrum och Omar Mustafa är tydlig och genom detta får Mustafa axla alla åsikter som kan finnas inom Islamiska förbundet, i och med hans ordförandeskap. Att Mustafa själv sagt att han strävar efter jämlikhet och rättvisa nämns inte utan tvärtom får Lodenijns det att framstå som att Mustafa eftersträvar åtskillnad mellan kvinnor och män, och att alla kvinnor ska bära slöja. På liknande sätt som Gunne homogeniserar Lodenijns alla muslimer som är med i Islamiska förbundet. Det blir tydligt att Lodenijns anser att är man med i Islamiska förbundet kan man inte stå för rättvisa och jämlikhet – något som Mustafa dock säger att han gör. Han menar även på att han stödjer homosexuellas rättigheter bland annat vad gäller giftermål¹⁰³ vilket Lodenijns i sin artikel inte har med utan tvärtom skriver att Mustafa är emot.¹⁰⁴ Lodenijns skriver att vi med stor möda ”baxat vårt eget samhälle till att bli mer sekulariserat och öppet, varför ser vi inte faran med de motkrafter mot en sådan utveckling som växer i andra kulturer och länder?”.¹⁰⁵ I och med Mustafas tillträde i partistyrelsen menar Lodenijns att vi är på väg bakåt igen. Återigen ignoreras Mustafas åsikter som framkommit i det brev han skrev.

Ytterligare ett exempel på detta finner vi i Demirbag-Stens artikel *Omar Mustafa är inte en vanlig muslim*. Hon menar att en person med kopplingar till Muslimska brödrskapet inte kan ses som varken demokrat eller en person som står för människors lika värde och att påstå att man är ”aktiv antirasist och demokrat är lika trovärdigt som om en medlem av Ku Klux Klan skulle hävda samma sak”.¹⁰⁶ På samma sätt som Lodenijns och Gunne

102 Ibid.

103 Mustafa.

104 Lodenijns.

105 Ibid.

106 <http://www.dn.se/nyheter/sverige/dilsa-demirbag-sten-omar-mustafa-ar-inte-en-vanlig-muslim>, hämtad den 23/4 – 2013.

homogeniserar Demirbag-Sten i och med att hon hävdar att Mustafa ljuger – är man ordförande i Islamiska förbundet *kan* man inte stå för rättvisa och jämlikhet. Aftonbladets kulturchef Åsa Linderborg har skrivit en artikel till Omar Mustafas försvar och anser att kritiken han fått är ett tecken på islamofobi. Demirbag-Sten har kommenterat detta och skriver som följer:

Men bästa Åsa Linderborg, Omar Mustafa är inte en vanlig muslim. Han är ordförande för ett förbund med medlemskap i en politisk rörelse som mördar och förtrycker oliktankande, kvinnor och icke-muslimer. Muslimer är lika lite immuna mot kvinnohat och rasism som andra grupper. Var och en är ansvarig för sina egna handlingar och uttalanden. Omar representerar inte på något sätt alla muslimer i Sverige. Och de värderingar han verkligen representerar hör inte hemma i ett parti som kallar sig demokratiskt.¹⁰⁷

Demirbag-Sten menar att Mustafa inte är en vanlig muslim, så vad innebär det – att vara vanlig muslim? Hon delar in muslimer i normala och ickenormala muslimer där Mustafa står för en ickenormal muslim. Demirbag-Sten klumpar inte ihop alla muslimer till en homogen grupp utan två – normala och ickenormala – vilket blir ett tydligt exempel på skapandet av ”den andre”. Medlemskapet i det Islamiska förbundet gör att han blir insorterad i det facket eftersom att man som medlem i Islamiska förbundet inte, enligt Demirbag-Sten, kan vara demokrat och aktiv antirasist. Är man ordförande i Islamiska förbundet står man för kvinnoförtryck och antisemitism enligt Demirbag Sten, det spelar ingen roll vad Mustafa själv säger och han blir anklagad för att ljuga. Ylva Brune diskuterar, med hjälp av den begreppsapparat som statsvetaren Kristina Boréus utvecklat, olika typer av diskriminering. Boréus menar (genom Brune) att diskriminering ”består i att personer missgynnas på grund av sin tillhörighet till en viss grupp, som definieras i termer av till exempel kön, etnicitet, religion”.¹⁰⁸ Boréus har identifierat fyra olika typer av så kallad diskursiv diskriminering och den fjärde typen är diskriminerande objektivering vilken går ut på att ”(kategoriserade) människor hanteras som objekt (...) [där de] beskrivs från en position som är opåverkad av de analyser, önskemål, tankar och känslor de beskrivna personerna själva har och gör”.¹⁰⁹ Demirbag-Sten beskriver Mustafa som en ickenormal muslim *trots* att han själv har sagt att han står för bland annat mänskliga rättigheter och jämlikhet. På detta sätt homogeniserar Demirbag-Sten en stor grupp muslimer. Avslutningsvis skriver Demirbag-Sten att Mustafa

107 Demirbag-Sten.

108 Ylva Brune, ”Den dagliga dosen, Diskriminering i Nyheter och Bladet” i *Mediernas vi och dom – Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen* (Stockholm 2006) s. 92.

109 Ibid s. 93.

inte representerar alla muslimer i Sverige, värt att notera är dock att Mustafa får stå för alla de åsikter som Demirbag-Sten menar att Islamiska förbundet står för.

6.2.3. Vilka attribut tillskrivs muslimer

Som tidigare visats tillskrivs Omar Mustafa egenskaper som inte alls stämmer överens med det han själv säger att han tror på och värdesätter. Skribenterna till artiklarna menar på att Mustafa är fundamentalist eftersom att han är ordförande i Islamiska förbundet. Lodenius ger ett bra exempel på detta i sin artikel när hon drar en parallell mellan Tensta centrum och Omar Mustafa. Hon anser att Tensta är en spegling av en allt mer segregerad värld och att tanken kring hur vi vill att vårt samhälle ska se ut väcks i och med valet av Omar Mustafa till socialdemokratiska partistyrelsen.¹¹⁰ Mustafa blir sinnebilden för någonting lömskt, ont och hotfullt som i och med sin invalda position i partistyrelsen ses som ett hot mot vårt samhälle. Detta ger Demirbag-Sten ytterligare ett exempel på när hon avslutar sin artikel med att skriva att ”de värderingar han [Omar Mustafa] verkligen representerar hör inte hemma i ett parti som kallar sig demokratiskt”.¹¹¹ De åsikter som Mustafa *verkligen* har skriver Demirbag-Sten, alltså inte de som framkommer i hans försvarsbrev. Som tidigare visats i Malmörapporten blir detta ännu ett exempel på att ”vi” är djupt olika ”dom”. Här ges exempel på att vår demokrati är hotad och att Mustafas värderingar inte hör hemma här. Att Mustafa hävdar motsatsen; att han tror på ett jämställt samhälle och att kvinnors rättigheter är lika med mänskliga rättigheter spelar inte så stor roll då muslimer som är medlemmar i Islamiska förbundet överlag *är* på ett visst sätt.

6.2.4. Hur beskrivs muslimers mötesplatser

Muslimers mötesplatser diskuteras inte direkt i artiklarna, dock tar Lodenius upp moskéer i sin artikel i samband med att Omar Mustafa sägs ha bjudit in diverse opassande talare till Stockholmsmoskén såsom öppna homofober och personer med judefientliga åsikter.¹¹² Mustafa har skrivit i sitt försvarsbrev att han ”tror på möten och dialog som överskrider våra livsåskådningar, ideologier och livsval”.¹¹³ Detta kommenterar Lodenius genom att skriva att ”dialog med de fundamentalistiska krafter som växer sig allt starkare fortfarande kan kläs i termer av kulturmöten och dialog”.¹¹⁴ Moskéer kommer att, på samma sätt som i

110 Lodenius.

111 Demirbag-Sten

112 Lodenius.

113 Mustafa.

114 Lodenius.

Malmörapporten, symbolisera någonting farligt och hotfullt. Såsom tidigare nämnts i Malmörapporten kopplas muslimer och moskéer ihop med någonting främmande. Lodenius skriver att vi med stor möda kämpat för att få ett öppet och sekulariserat samhälle och undrar om det bara är hon som ser faran med att en muslim med medlemskap i Islamiska förbundet valts in Socialdemokratiska partistyrelsen. Lodenius pratar om dessa möten som en fara och som en slags motkraft till vårt eget samhälle. Att mötena sker i moskéer säger sig självt att moskéer blir en hotfull och farlig plats. Gardell menar att muslimer ofta tillskrivs egenskaper som gör att de ses som ett hot mot vårt samhälle och vår värdegrund. De beskrivs som såpass olika att någon samkänsla med dessa "andra" inte kan infinna sig.¹¹⁵ På detta sättet beskrivs även muslimers mötesplats, som någonting högst främmande för oss svenskar och vårt sekulariserade samhälle. Värt att notera är att Lodenius inte skriver något om vad som sades på mötena, och frågan är om hon kan veta det? Att Mustafa skriver att han står för öppen dialog tas inte heller med, utan Lodenius utgår helt enkelt från att det som sades på mötena måste vara någonting som hotar vårt öppna, sekulariserade samhälle.

6.3. Gun Holmertz artikel Islamismen får allt större fäste i Hjällbo och debatten kring den

Nedan följer de resultat jag fått fram från de fem utvalda artiklar som kretsar kring Gun Holmertz artikel *Islamismen får allt större fäste i Hjällbo*, och en analys av dessa.

6.3.1. Hur representeras muslimer

Gun Holmertz arbetar för den katolska Frivilligcentralen Caritas i Hjällbo och har så gjort under många år. I artikeln *Islamismen får allt större fäste i Hjällbo* förklarar hon sin oro över den förändring hon ser i Hjällbo; islamismen håller på att ta över. Holmertz börjar i sin artikel att skriva att "[d]en somaliska barn- och kulturföreningen Afrikas Horn ursprungliga verksamhet har i ökad grad övergått till islamism. Lokalen fungerar numera som en renodlad moské och besöks av hundratalet män".¹¹⁶ Holmertz artikel är på många sätt lik Malmörapporten, respondenternas oro över islamismen i Rosengård liknar Holmertz oro och på samma sätt som i Malmörapporten blir muslimerna representerade. I och med denna artikel har Holmertz fått både kritik och medhåll. Bland annat har Göran Larsson och Simon Sorgenfrei skrivit artikeln *Onyanserad kritik av läget i Hjällbo* där de menar att Holmertz

¹¹⁵ Gardell s. 91.

¹¹⁶ <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.978928-islamismen-far-allt-storre-faste-i-hjallbo>, hämtad den 23/4 – 2013.

gjort en korrekt lägesbild av Hjällbo på så sätt att det finns en problematik i Hjällbo bland annat vad gäller de dåliga förberedelser inför nyanländande flyktingar, men att hon drar för generella och grumliga slutsatser. De menar att "orsaken till problemen framstår som onyanserad. I stället för att fokusera på socioekonomisk marginalisering eller bristande utbildningsbakgrund, reduceras problemet i artikeln till en fråga om islamism".¹¹⁷ Pernilla Ouis menar att muslimer ofta ses som "religiösa robotar" som enbart är styrda av religionen. De anses helt enkelt inte vara påverkade av andra typiskt mänskliga orsaker som kan kopplas till ekonomiska, sociala och politiska omständigheter utan enbart religionen styr. Detta menar Ouis är en essentialistisk uppfattning av muslimer.¹¹⁸ Holmertz påpekar ett problem, dock problematiserar hon inte på något djupare sätt vad grunden till problemet kan vara. Sanna Rayman har skrivit artikeln *Allt är lugnt i Hjällbo* och menar att det skulle vara ganska förmätet att avfärda Holmertz iakttagelser i och med att hon varit verksam i Hjällbo i 18 år, hon om någon borde ju kunna ge en lägesbild över Hjällbo idag. Rayman menar att vi kan vara ganska säkra på att Holmertz ger en objektiv bild av läget i Hjällbo, för det är inte troligt att en person som hjälpt flyktingar, asylsökande och skyddsbehövande under så många år är främlingsfientlig, rasist eller islamofob.¹¹⁹ Vi kan sedan läsa i Raymans artikel att hon själv inte vet mycket om Hjällbo och hon menar då att Holmertz iakttagelser inte bör avvisas på det sätt som kritikerna gjort: "Nej, visst. Att hon jobbar i Hjällbo gör henne förstås inte automatiskt till ett sanningsvittne, men det gör att den som vill invända utan att ha lokalkännedom [sic!] ändå bör anstränga sig något".¹²⁰ Att hålla med Holmertz kräver dock också viss lokalkännedom. Rayman skriver i sin artikel att hon själv aldrig varit i Hjällbo och vet mycket lite om hur läget är. Dock avslutar hon ironiskt sin artikel på följande sätt: "Holmertz har även fått motta mordhot. En man klev in i köket på Caritas och meddelade att han var jihadkrigare samt att han avsåg att döda henne. Fast det är nog ingen fara. Någon radikaliserings i Hjällbo finns inte".¹²¹ Det är självfallet mycket otrevligt att Holmertz fått motta dödshot, dock sker inte detta bara i Hjällbo av muslimer vilket inte alls problematiseras i artikeln. Dock är det lätt att i och med detta hålla med Holmertz för att, som visats i både Malmörapporten och mediedebatten kring Omar Mustafa, är ju den typiske muslimen kvinnoförtryckande och våldsam. Rayman dömer utefter hörsägen, och väljer att

117 <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.984355-onyanserad-kritik-av-laget-i-hjallbo>, hämtad den 24/4 – 2013.

118 Ouis & Roald s. 73.

119 http://www.svd.se/opinion/ledarsidan/allt-ar-lugnt-i-hjallbo_7313929.svd, hämtad den 24/4 – 2013.

120 Ibid.

121 Ibid.

lita på Holmertz för att hon verkar där och då bör veta hur läget är. Andra intervjuer som gjorts visar på motsatsen, ledsna muslimer som undrar varför de blir så motarbetade när de vill utöva sin religion.¹²² Att ett problem finns är uppenbart, dock är det intressant att påpeka att de åsikter som muslimerna som är aktiva i Hjällbo själva har inte räknas. Återigen kan detta kopplas till tanken om att "de andra" inte kan föra sin egen talan.

6.3.2. Hur framställs muslimer

Som visats ovan beskriver Holmertz sin oro för hur muslimer i Hjällbo tar över. Lars Åberg har skrivit artikeln *Märkligt försvar av islamismen* och står upp för Holmertz och hennes uttalanden angående Hjällbo i sin artikel. Åberg menar att islamism som begrepp inte är helt lätt att definiera och "den som väljer att ifrågasätta religionens dogmatiska och auktoritära drag riskerar en skopa ovet eller något mycket värre".¹²³ Åberg menar att det just var detta som drabbade Holmertz när hon blev motsagd och fick "veta att hon ägnade sig åt trakasserier, invandrarfientlighet och påspädning av fördomar".¹²⁴ Åberg anser att de som kritiserat Holmertz uttalanden "försvarar, eller urskuldar, en ideologi som har strukturell diskriminering och orubblig könsmaktordning på sitt program"¹²⁵ och menar att islamismen kan fungera som en hot- och kontrollkultur som för utomstående kan vara svår att se. Detta har dock Holmertz sett och påtalat. Åbergs uttalanden blir ett tydligt exempel på det homogeniserande vi sett både i Malmörapporten och mediedebatten kring Omar Mustafa. Alla muslimer i Hjällbo klumpas ihop till en grupp som har samma värderingar, tankar och följer samma ideologi (som Åberg uttrycker det). Åberg menar att Afrikas Horn har både diskriminering och könsmaktordning på agendan. Detta påstående blir mycket problematisk då hans antagande baseras på ytterligare antaganden, som gjorts av Gun Holmertz. Åberg fortsätter med att ge exempel på hur islamism kan visa sig, bland annat "i form av att flickor från en Göteborgsförort måste åka till en annan stad för att i hemlighet gå på bio".¹²⁶ Åberg ger dock inga konkreta exempel och detta kan på samma sätt som med Monica Gunnes artikel kopplas ihop med Ylva Brunes resonemang kring att abstrakta idéer konkretiseras och visualiseras till att behandla islam och muslimer i generella termer.¹²⁷

122 <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.984368-hjallbos-problem-ar-inte-aktiva-muslimer>, hämtad den 24/4 – 2013.

123 <http://larsaberg.se/se/Tidning.php?recordID=275>, hämtad den 24/4 – 2013.

124 Ibid.

125 Ibid.

126 Ibid.

127 Matthis s. 92.

Holmertz inleder sin andra artikel *Näst intill obefintlig integration av somalier* med att skriva att ordföranden i Afrikas Horn, Said Sheikh, och en muslimsk aktivist, Amanj Aziz, blev upprörda över det hon skrev i sin artikel om att Afrikas Horn mer och mer håller på att bli en renodlad moské. Som svar på detta skriver Holmertz att "[s]jälv har jag efter min debattartikel blivit dödshotad inför vittnen av en somalisk man. Både på svenska och arabiska förklarade han inför Allah att jag inte hade många dagar kvar att levande ta mig hem från jobbet. Jag har polisanmält händelsen".¹²⁸ Vidare kommenterar Holmertz, och söker tydliggöra det hon skrev i första artikeln, att förberedelserna inför den somaliska anhöriginvandringen som väntar är näst intill obefintliga. Holmertz menar att i och med detta riskerar de nyanlända att drivas rakt i armarna "på de personer som jag dagligen ser praktiserar islam på ett sätt som inte befrämjar integration, utan som skapar ytterligare utanförskap".¹²⁹ Det är intressant att belysa det faktum att Holmertz väljer att skriva att hon blivit dödshotad både på svenska och arabiska. Detta är ytterligare ett sätt att främmandegöra muslimer och arabiskan blir här, på samma sätt som i Malmörapporten, ihopkopplat med våld. Intressant att påpeka är också att Holmertz menar att de nyanlända riskerar att hamna bland de muslimer som inte praktiserar islam på ett integrationsfrämjande sätt enligt *henne*.

6.3.3. Vilka attribut tillskrivs muslimer

Holmertz menar att de yttre attributen spelar stor roll i upptäckandet av extremism:

[a]tt bristande integration och påföljande utanförskap är en grogrund för politisk och religiös extremism är välkänt. Under senare år har jag med stor oro i Hjällbo med omnejd sett hur allt fler muslimska kvinnor skyler sig; alltifrån ansiktet till hela kroppen. Denna förändring stämmer väl överens med männens tilltagande sätt att klä sig extremt: med fotsid dräkt, huvudbonad och skägg.¹³⁰

Amanj Aziz och Said Sheikh har skrivit artikeln *Hjällbos problem är inte aktiva muslimer* och undrar sedan när skägg och slöja tyder på radikalism och islamism?¹³¹ Aziz och Sheikh frågar sig vad Holmertz snäva definitioner av en muslim innebär, och när en muslim i Holmertz ögon blir islamist? Är det när en muslim "hänger sig till sin religion och

¹²⁸ <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.987003-nast-intill-obefintlig-integration-av-somalier>, hämtad den 25/4 – 2013.

¹²⁹ Holmertz, *Näst intill obefintlig integration av somalier*.

¹³⁰ Holmertz, *Islamismen får allt större fäste i Hjällbo*.

¹³¹ Amanj Aziz & Said Sheikh.

praktiserar det som är föreskrivet¹³² och de undrar i så fall vem som är muslim i hennes ögon. Holmertz problematiserar inte fenomenet utan menar på att det är ett tydligt tecken på islamistisk extremism. Hon kopplar yttre attribut till extremism på samma sätt som Ranstorp och Dos Santos gör i Malmörapporten. Såsom tidigare nämnts resonerar Pernilla Ouis kring hur religiös aktivitet kan ändras i och med migration. Hon menar att en person som kommit till Sverige kan bli mer religiös för att religionen inte längre är en självklar och oreflekterad del av vardagen som den varit innan.¹³³ Dock reflekterar inte Holmertz över detta vilket kan tyda på att den förklaringen strider mot den stereotypa bilden av en muslim.

6.3.4. Hur beskrivs muslimers mötesplatser

Holmertz artikel grundar sig mycket i hennes oro över vad lokalerna i Afrikas Horn används till. Hon menar att ”aktiviteter där exempelvis bönemattor omedelbart skakas och tvättas om en av personalens hundar besökt lokalen, är djupt olustiga”.¹³⁴ Larsson och Sorgenfrei anser att det är märkligt att Holmertz medvetenhet kring att religioner kan praktiseras på olika sätt är såpass låg. Som exempel visar de på regler som ska följas vid bön; inga skor och inga hundar (som koppling till Holmertz artikel). Vidare påpekar de att det råder religionsfrihet i Sverige och att ”människor i Sverige har rätt att utöva religion så länge de inte bryter mot lagen. Att vädra bönemattor eller bära sjal eller skägg är inte olagligt”.¹³⁵ Holmertz svarar på detta i sin andra artikel och menar att hon är mycket medveten om att det finns många olika sätt att tolka islam då många av de muslimska deltagarna i Caritas praktiserar religionen – de gör det dock på ett mer diskret sätt.¹³⁶ Detta kan tolkas som att Holmertz anser att muslimer gärna får praktisera sin religion bara det inte syns eller hörs och därmed inte stör. Det är intressant att belysa detta just för att Holmertz uttrycker en oro för något som hon inte känner till. Tittar man på Holmertz uttalande utan att fundera över kontexten ter det sig aningens märkligt att oro sig över att mattor skakas och tvättas. Men sätter vi in meningen i dess kontext; muslimer håller på med aktiviteter som vi inte förstår, blir det genast tydligare. Holmertz menar vidare att de på Caritas ”störs av böneutrop, arabisk teve och annan liknande pågående verksamhet”¹³⁷ och även detta är ett exempel på att Holmertz oro grundar sig i någonting som hon inte förstår. Såsom visats i både Malmörapporten och

132 Ibid.

133 Ouis & Roald s. 84.

134 Holmertz, *Islamismen får allt större fäste i Hjällbo*.

135 Larsson.

136 Holmertz, *Näst intill obefintlig integration av somalier*.

137 Ibid.

mediedebatten kring Omar Mustafa blir även här muslimers mötesplatser misstänkliggjorda och framställs som någonting som ter sig mycket annorlunda gentemot vårt samhälle. Frågan är om det hade varit lika farligt om det var en kristen organisation som skakade mattor och tittade på teve? Som ovan visats kopplas islam och muslimer ofta samman med det främmande och okända och islam som ett tomt tecken, en nodalpunkt utan diskurs, finns knappast längre. Det är i stort sett omöjligt att tänka på islam och muslimer utan att ha den bild av islam och muslimer som finns inom rådande diskursen med sig. Så om kontexten bytts ut; en kristen grupp som skakar och tvättar mattor och tittar på teve hade det förmodligen inte varit så hotfullt eftersom det inte är själva aktiviteterna i sig som ter sig hotfulla utan just att individerna som utför aktiviteterna är muslimer och praktiserar islam.

7. Avslutande diskussion

Att det finns ett ”vi” och ett ”dom” vet vi och i och med framställandet av muslimer som ”de andra” bevaras dessa roller. Att media spelar en stor roll i skapandet av ”den andre” har vi nu sett. I valt material finns många likheter vad gäller framställandet av islam och muslimer. Den största likheten är att islam och muslimer ofta framställs på ett negativt sätt, men en stor likhet är också att muslimer homogeniseras till en grupp med samma värderingar, tankar och religiös tro, och att muslimer ofta blir representerade av andra. Framställandet av muslimer följer en stereotyp bild av hur en muslim är och ser ut. Materialen utgörs alla av en diskussion kring muslimer, dock inte samma individer vilket man kan tro eftersom beskrivningarna är såpass lika.

Framställandet av ”den andre” och Orienten förekommer dock inte bara i media utan även i populärkulturen. Magnus Berg, docent i etnologi, diskuterar i sin essä *Den portionsförpackade Orienten* varför populärkulturen framställer Orienten på det, ofta torftiga sätt, som den gör.¹³⁸ Berg menar att ”kommersialismen vänder sig mot behov som i någon form redan föreligger. (...) Populärkulturens orientstereotyper måste därför svara mot någon typ av behov bland dem som konsumerar stereotyperna. Stereotyperna har ett *bruksvärde* i det att de i någon form kommer till bruk bland konsumenterna”.¹³⁹ Orientens uppgift blir att vara det Västerlandet inte är, och får oftast anta rollen som det fasansfulla Orienten. Berg menar att populärkulturen beskriver den politiska världsordningen, där Väst alltid är överlägset Öst.¹⁴⁰ Detta kan vi se även i nyhetsjournalistiken och bevarandet av ”den andre” är således inte bara på grund av att vi tjänar på det rent ekonomiskt (exempelvis möjligheter på arbetsmarknaden). Vi har helt enkelt ett behov av att ”den andre” finns för att på så sätt kunna definiera oss själva som den överlägsna.

Ser vi hur muslimer framställs i materialet får vi en ganska ensidig bild som stämmer väl överens med den som finns inom den islamofobiska kunskapsregimen. I Malmörapporten framställs de muslimer som bor i Rosengård som individer med mycket ilska och frustration vilket i sin tur, enligt Ranstorp och Dos Santos, kan leda till radikalism. Ranstorp och Dos Santos menar också att många muslimer i Rosengård har svårt att leva

138 Magnus Berg ”Den portionsförpackade Orienten” i *Orientalism på svenska*, red. Moa Matthis (Stockholm 2005) s. 57.

139 Ibid s. 58.

140 Ibid s. 59, 61.

efter den värdegrund som vi har här i Sverige och att det därför ofta förekommer så kallade ”kulturkrockar”. Kulturkrockar som Ranstorp och Dos Santos anser skapas i kontrasten mellan Koranens stränga levnadsregler och de ideal vi har i Sverige angående bland annat kvinnors rättigheter. Men innebär olika kulturer alltid kulturkrock? Christer Hedin, religionshistoriker och islamolog, menar att personer från olika kulturer kan ha olika traditioner, dock behöver det inte betyda att deras värderingar skiljer sig åt.¹⁴¹ Ordet krock har ingen positiv klang och således inte heller ordet kulturkrock. Tvärtom främmandegörs den kulturen som skulle ”krocka” med vår. Kulturmöten å andra sidan låter inte så främmande, frågan är hur man ser på att två kulturer möts – som något positivt eller som något negativt. Att ordval spelar stor roll har vi sett tidigare och detta är ytterligare ett exempel.

Även i mediedebatten kring Omar Mustafa och hans avgång från socialdemokratiska partistyrelsen kan vi läsa om kulturkrockar och värderingar som inte överensstämmer med våra svenska värderingar. Framställningen av Omar Mustafa följer den stereotypa bild vi har av en muslim idag som våldsam kvinnoförtryckare. Trots det att Mustafa själv påpekat att han står för alla människors lika värde väljer alla skribenter till de utvalda artiklarna att antingen anklaga Mustafa för att ljuga eller helt ignorera honom. Bilden av Omar Mustafa som förmedlas är mycket ensidig. Anna-Lena Lodenius och Dilsa Demirbag-Sten skriver visserligen att alla muslimer är olika och att alla får stå för deras egna uttalanden. Intressant då att fundera över varför Omar Mustafas åsikter inte ens räknas? Helt enkelt för att hans åsikter på alla sätt bryter mot den bild av en muslim som är rådande i dagens samhälle. Detta är det tydligaste exemplet på att den som inte håller med om den bild som finns av den typiske muslimen idag tystas ned eller ignoreras. Det visar även på att vissa saker säljer mer än andra, att som konsument läsa det som vi ”egentligen redan visste” är både lätt och tillfredställande. Man behöver inte tänka så mycket, och nyhetsjournalistiken största uppgift är inte att få människor att tänka till utan att producera lättsmält material snabbt.

I debatten kring Gun Holmertz artikel ser vi liknande tendenser. Alla muslimer i Hjällbo klumpas ihop till en homogen grupp som alla är en del av den islamism som Holmertz menar håller på att ta över Hjällbo. Den man som dödshotade Holmertz blir bilden på hur den typiske muslimen är i Hjällbo. Han förekommer i varje fall i alla de artiklar som stöttar Holmertz i hennes resonemang. De som inte nämns, är de muslimer som inte stämmer

141 Christer Hedin, *Islam och Västerlandet* (Stockholm 2006) s. 154.

överens med den bilden av en våldsam och hotfull muslim – de muslimer som är aktiva i Afrikas Horn och säger att deras verksamhet anordnar sommarläger för barn, har kvinnoverksamhet och sportverksamhet.

Dagstidningar besitter stor makt på grund av de når ut till många människor, men även för att det de skriver för många innebär en objektiv bild av hur vår omvärld ser ut. Ylva Brune menar att journalistiken skapar en egen värld – den ljuger inte, men den gör magiska tricks. Dess styrka men samtidigt problem är sanningsanspråket och problemen uppstår ”när dess gestaltningar, historier och bilder uppfattas som en neutral avspeglning av verkligheten där ute och blir till ’vår’, läsekretsens, egen kunskap”.¹⁴² Allting handlar om att de stereotyper och schabloner som hela tiden produceras och på så sätt bevaras stärker den bild av muslimer som de annorlunda och främmande.

Återkopplar vi till Pernilla Ouis resonemang kan jag inte annat än att hålla med och ställa mig samma fråga; hur är det möjligt att klumpa ihop en såpass stor grupp människor med olika bakgrund och kultur till en och samma kategori? Modellen som Ranstorp och Dos Santos anser vara lämpad att använda för att utröna vilka som är på väg att anta ett radikalt synsätt är ett så tydligt exempel på detta homogeniserande. Nu uppmanar jag, som Ouis ovan, att byta ut ”muslim med skägg” till ”kristen med skägg”, ja då skulle en stor del av Sveriges befolkning ha antagit ett radikalt synsätt. Liknelsen kan tyckas banal men faktum är, som min studie visar, att muslimer blir ifrågasatta och misstänkliggjorda utifrån utseende och religion – de blir objektifierade. Att muslimer praktiserar islam på många olika sätt och har olika bakgrund och kultur tas inte hänsyn till, utan tvärtom *är* muslimer på ett visst sätt vilket resulterar i att en stor grupp människor diskrimineras och utestängs.

8. Vilken roll har skolan i att motverka islamofobi?

Som ovan visats finns det islamofobiska tendenser i vårt samhälle. Som blivande lärare är det en stor uppgift att diskutera och problematisera dessa stereotypa föreställningar som finns av muslimer med elever och ta fasta på vad eleverna själva har för bild av islam och muslimer.

Läroplanen för gymnasieskolan 2011 lägger stor vikt vid alla människors lika värde och solidaritet dem emellan.¹⁴³ Vidare står det i läroplanen som följer:

¹⁴² Matthis s. 87.

¹⁴³ Skolverket, *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen* (2011) s. 5. hämtad den 20/5 – 2013

[f]rämlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. De svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Skolan är en social och kulturell mötesplats, som har både en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som verkar där.¹⁴⁴

Läroplanen betonar att skolan är en plats för kulturella möten, vilket kan vara intressant att fundera över då det så ofta talas om kulturkrockar istället för kulturmöten. I undersökt material ligger fokus på hur olika vi är och vilka krockar som uppstår när två olika kulturer möts, istället för att se vad vi kan lära av varandra. Detta är även något vi kan se i samhället i stort, att fokus ligger på olikheter istället för våra likheter för att på så sätt befästa och öka gapet mellan ”vi” och ”dom”. Att som lärare poängtera och samtala kring detta ser jag som en självklarhet.

Jonas Otterbeck och Pieter Bevelander har gjort studien *Islamofobi – en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet* och har undersökt hur ungdomars syn på muslimer är, men också hur unga muslimer själva upplever deras utsatthet. De har bland annat med hjälp av enkätundersökningar studerat ungdomars inställningar till muslimer. Otterbeck och Bevelander resultat pekar på att den generella toleransen i enkätmaterialen är stor, dock bör poängteras att enkätfrågorna betonar inställningen till muslimer och inte islam. Tvärtom märktes en tendens att när kopplingen mellan muslimer och islam gjordes hårdnade attityderna. Alltså, när muslimer sågs som religiösa aktörer var toleransen ej lika hög som när muslimer sågs som en ”etnisk” grupp.¹⁴⁵ Denna aspekt är intressant på grund av att muslimer, som ovan visats, ofta homogeniseras till en grupp. Här ser vi istället att ungdomar delar in muslimer i två typer. Gemensamt med ovan analyserat material är att bilden av den troende muslimen är negativ, bilden av islam som religion är negativ. Värt att uppmärksamma är även Otterbeck och Bevelanders egen reflektion vad gällande svaren; är enkätsvaren en spegling av faktiska handlingar och åsikter hos ungdomarna eller viljan att framstå som tolerant?¹⁴⁶ Hur som helst visade ändå undersökningen att toleransen minskade när muslimer blev ihopkopplade med islam. Det blir med denna vetskap än viktigare att poängtera att islam är en mångfacetterad religion för att öka förståelsen och toleransen.

144 Skolverket s. 5.

145 Jonas Otterbeck & Pieter Bevelander, *Islamofobi – en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet* (Stockholm 2006) s. 13.

146 Ibid s. 13.

Göran Larssons diskuterar i sin essä *Muslimerna kommer, Tankar om islamofobi* bland annat skolans roll i att förmedla och formulera värdegrund. Han menar dels att skolan spelar en stor roll när det kommer till att föra vidare demokratiska värderingar men också när det kommer till att uppmana till ett kritiskt tänkande.¹⁴⁷ Vidare menar Larsson att undervisningen i skolan, speciellt samhällskunskap och religionskunskap, spelar en stor roll i minskandet av islamofobiska uppfattningar då många läroböcker ofta framställer islam på ett negativt sätt. Ett exempel på detta finns i Lars-Göran Alms lärobok *Livets kurs – Stora boken* och lyder som följer: ”Enligt vanligt mänskligt förnuft går sådana resonemang inte ihop, men det bekymrar inte muslimer. De menar att Allah vet bäst (citat ur Otterbeck 2004:63)”.¹⁴⁸ För att få bort framställningar som dessa är det viktigt att ge eleverna djupare kunskap om islam och dess traditioner, då okunskap ofta genererar fördomar. Det är viktigt att belysa hur olika religiositeten ser ut och hur olika människor praktiserar religionen.¹⁴⁹ Viktigt blir även, som Larsson påpekar, att lära eleverna att anta ett källkritiskt synsätt. Vilka källor är trovärdiga och vilka är inte. Dock kan detta vara svårt då media och även läroböcker, som många ser som en objektiv källa, visats spela en stor roll i att producera och bevara stereotypa föreställningar av muslimer. Det blir då återigen viktigt att ge eleverna den kunskap de behöver för att de själva ska kunna inse att islam kan tolkas på många olika sätt och att många framställningar av muslimer således är stereotypa bilder som inte stämmer överens med verkligheten. Dock är det viktigt att inte ”försvara” islam och alla dess traditioner och utövanden, utan att diskutera fall till fall och på så sätt visa att det skillnaden på utövandet inom islam är stor. Klas Borell har studerat islamofobiska fördomar och hatbrott och menar att islamofobi baseras på ”övergeneraliserade negativa stereotyper” och att muslimer ses som en homogen grupp som tillskrivs samma, ofta hotfulla, egenskaper. Även Borell poängterar att det i och med detta är viktigt att visa på att islam i Sverige är en mångsidig religion med olika traditioner och praktiker. Borell lägger också vikt vid den öppna debatten och menar att den utgör en viktig del i motverkandet av islamofobi.¹⁵⁰

Att skolan således spelar en stor roll i att motverka islamofobiska attityderna är uppenbart. Det är ett svårt och känsligt ämne som många gånger kan vara lättare att inte diskutera – just därför är det viktigt att diskutera islamofobi på en plats där kunskap finns för

147 Göran Larsson, *Muslimerna kommer Tankar om islamofobi* (Göteborg 2006) s. 35.

148 Ibid s. 36.

149 Ibid s. 36.

150 Klas Borell, *Islamofobiska fördomar och hatbrott: En kunskapsöversikt* (Stockholm 2012) E-resurs s. 49.

att kunna dementera de stereotypa föreställningar som florerar i dagens samhälle om muslimer och islam.

9. Litteraturförteckning

9.1. Primärlitteratur

Ranstorp, Magnus & Dos Santos, Josefine, *Hot mot demokrati och värdegrund - en lägesbild från Malmö* Centrum för Asymmetriska Hot och TerrorismStudier (CATS) (2009)

Artiklarna rörande Omar Mustafa och hans avgång från den socialdemokratiska partistyrelsen;

<http://www.aftonbladet.se/debatt/article16584895.ab>, hämtad den 24/4 – 2013.

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/monicagunne/article16607469.ab>, hämtad den 24/4 . 2013.

<http://www.aftonbladet.se/debatt/article16594803.ab>, hämtad den 24/4 – 2013.

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/dilsa-demirbag-sten-omar-mustafa-ar-inte-en-vanlig-muslim>, hämtad den 24/4 – 2013

Artiklarna rörande Gun Holmertz artikel *Islamismen får allt större fäste i Hjällbo* och debatten kring den;

<http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.978928-islamismen-far-allt-storre-faste-i-hjallbo>, hämtad den 24/4 – 2013.

<http://larsaberg.se/se/Tidning.php?recordID=275>, hämtad den 24/4 – 2013.

http://www.svd.se/opinion/ledarsidan/allt-ar-lugnt-i-hjallbo_7313929.svd, hämtad den 24/4 – 2013.

<http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.987003-nast-intill-obefintlig-integration-av-somalier>, hämtad den 24/4 – 2013.

<http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.984355-onyanserad-kritik-av-laget-i-hjallbo>, hämtad den 24/4 – 2013.

9.2. Sekundärlitteratur

Aronson, Elliot, *The Social Animal* (New York 2003)

Berg, Magnus, ”Den portionsförpackade Orienten” i *Orientalism på svenska*, red. Moa Matthis (Stockholm 2005)

Borell, Klas, *Islamofobiska fördomar och hatbrott: En kunskapsöversikt* (Stockholm 2012) E-resurs.

Brune, Ylva, ”Den dagliga dosen, Diskriminering i Nyheterna och Bladet” i *Mediernas vi och dom – Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen* (Stockholm 2006)

Brune, Ylva (red.), *Mörk magi i vita medier – Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism* (Stockholm 1998)

- Brune, Ylva, "Nyheter om drömlandet, dess invånare och invandrare" *Orientalism på svenska*, red. Moa Matthis (Stockholm 2005)
- Brune, Ylva, *Stereotyper i förvandling. Svensk nyhetsjournalistik om invandrare och flyktingar*, Utrikesdepartementet, Enheten för Mellanöstern och Nordafrika, MENA-projektet (2000) E-resurs
- Börjesson, Mats, *Diskurser och konstruktioner – En sorts metodbok* (Lund 2003)
- Ericsson, Catharina, Maria Eriksson Baaz & Håkan Thörn "Den postkoloniala paradoxen, rasismen och 'det mångkulturella samhället'. En introduktion till postkolonial teori" i *Globaliseringens kulturer*, red. Håkan Thörn (Nora 1999)
- Gardell, Mattias, *Islamofobi* (Stockholm 2011)
- Hedin, Christer, *Islam och Västerlandet* (Stockholm 2006)
- Hvitfeldt, Håkan, "Den muslimska faran – om mediebilderna av islam" i *Mörk magi i vita medier*, red. Ylva Brune (Stockholm 1998)
- Jørgensen, Marianne & Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod* (Lund 2000)
- Kamali, Masoud "Ett europeiskt dilemma – Strukturell/institutionell diskriminering" i *Bortom vi och dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, red. Paulina de los Reyes & Masoud Kamali (Stockholm 2005)
- Laclau, Ernest & Chantal Mouffe; översättning Carl-Michael Edenborg, *Hegemonin och den sociala strategin* (Stockholm 2008)
- Larsson, Göran, *Muslimerna kommer Tankar om islamofobi* (Göteborg 2006)
- Lundahl, Mikela "Förord Postkoloniala studier, konst och representation" i *Postkoloniala studier*, skriftserien Kairos nr 7 (Stockholm 2002)
- Matthis, Moa (red.), *Orientalism på svenska* (Stockholm 2005)
- Otterbeck, Jonas & Pieter Bevelander, *Islamofobi – en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet* (Stockholm 2006)
- Ouis, Pernilla & Anne Sofie Roald, *Muslim i Sverige* (Stockholm 2003)
- Said, Edward W., *Orientalism* (Stockholm 2004)
- Spivak, Gayatri Chakravorty, *Can the subaltern Speak?* (Oxford 1988)
- Strömbäck, Jesper, *Makt, medier och samhälle* (Stockholm 2009)

9.2.1. Internet

<http://www.gp.se/kulturnoje/1.564766-mattias-gardells-ohederliga-retorik>,

hämtad den 13/5 – 2013.

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/kamali-foraktar-demokratien_342608.svd,

hämtad den 13/5 – 2013.

<http://www.sydsvenskan.se/opinion/aktuella-fragor/kallmaterialet-forstordes/>,

hämtad den 7/6 – 2013.

Skolverket, *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen* (2011),

hämtad den 20/5 – 2013.